

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

III РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 60

София, сбота, 5 април

1930 г.

66. заседание

петък, 4 април 1930 година

(Открито от председателя А. Ц. Цанков в 16 ч. 40 м.)

Председателъ: (Звъни) Обявявам заседанието за открито.

(От заседанието отсъствуват следните народни представители: Агушев Еминъ, Андреев Никола, Бешков д-ръ Иванъ, Бомбовъ Иванъ, Божковъ Борисъ Навковъ, Бояджийски Илия, Вълчовъ Вълчо Даскаловъ, Гринчаровъ Димитъръ, Губидълниковъ Георги, Данковъ Георги, Драгневъ Георги, Дяковъ д-ръ Цвѣтанъ, Ецовъ Борисъ, Желъзовъ д-ръ Димо, Казанаклиевъ Георги, Калчевъ Панайотъ Тинчевъ, Кацковъ Левъ, Кознички Величко, Колевъ Еню, Колевъ Иванъ, Кудишевъ Георги, Куневъ Кузманъ, Кънчевъ Теодоси, Ловчиновъ Димитъръ, Малиновъ Александъръ, Миновъ Петъръ, Николаевъ Йовчо, х. Николовъ Иванъ, Николовъ Коста, Паневъ Малинъ, Петровъ Аврамъ Стояновъ, Разсукановъ Петко, Сакъзовъ Янко, Славовъ Кирилъ, Стояновъ Христо, Тахтаджи Никола Костовъ, Тодоровъ Петъръ, Томчевъ Ангелъ, Христовъ Иванъ, Христовъ Кирко Цвѣтковъ, п. Цвѣтковъ Кръстю, Цуцумановъ Петъръ, Чернооковъ Георги, Чирпанлиевъ д-ръ Никола, Шиваровъ Маринъ и Янгъзовъ Теню)

Съобщавам на Събранието, че председателството е разрешило отпуски на следните народни представители:

На г. Вичо Петевъ — 3 дни;
На г. Недѣлчо Топаловъ — 1 день;
На г. Стоянъ Никифоровъ — 2 дена,
На г. Йорданъ Гавалюговъ — 2 дена;
На г. Петъръ Миновъ — 1 день;
На г. Добри Димитровъ — 1 день;
На г. Йорданъ Мирчевъ — 1 день, и
На г. Панайотъ Калчевъ — 2 дена.

Съобщавам на Събранието, че постъпилъ от Министерството на вътрешните работи и народното здраве законопроектъ за разрешаване на Кулската градска община да сключи заемъ. (Вж. прил. Т. I, № 83)

Тоя законопроектъ ще бѣде раздаденъ на г. г. народните представители и поставенъ на дневенъ редъ.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за опазване растенията отъ болести и неприятели.

Понеже г. министърътъ на земледѣлието отсъствува, ще пристъпимъ къмъ втората точка отъ дневния редъ: първо четене законопроекта за бюджета на държавата за 1930/1931 финансова година — продължение разискванията.

Има думата народниятъ представител г. Григоръ Чешмеджиевъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д.): Азъ не съмъ се записалъ.

Председателъ: Има думата народниятъ представител г. Григоръ Василевъ.

Г. Василевъ (д. сг.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Разискванията по бюджетопроекта на държавата въ този моментъ иматъ едно по-голямо значение, тъй като следъ разрешаването на въпроса за реперациите и при тая голяма стопанска криза, която страната преживява, азъ мисля, че на Парламента предстои да начертае.

да изиска и да наложи една стопанска програма най-малко за едно десетилѣтие. Отъ нашите разисквания сега ще се види, дали този Парламентъ ще може да постави начало на изпълнението на тази голяма задача, или ще предостави това на бъдещия Парламентъ, който ще ни замѣсти.

Изложението на министра на финансите бѣше извънредно ценно и ясно. Най-голямата добродетелъ на нашия финансовъ министъръ е тази, че той е ясенъ, конкретенъ и за всички твърдения, които той изнася предъ васъ, той е снабденъ съ данни. Въ течение на 4 и половина години България достигна отъ гледна точка финансово-техническа, единъ голѣмъ напредѣкъ. За пръвъ пътъ въ своето 50-годишно съществуване България достигна до положението да може всѣки месецъ да има едно чисто положение, едно установено смѣтководство. Ние сме една отъ малкото страни въ свѣта, които можемъ всѣки месецъ съ този бюлетинъ (Сочи „Бюлетина“ на Министерството на финансите) да показваме какви сѣ нашите приходи, какви сѣ нашите разходи, какво е нашето общо финансово положение. Азъ зная други страни, въ които се опитаха да постигнатъ същия резултатъ, но трѣбваше най-официалните и най-компетентните лица тамъ да заявятъ, че тѣ не могатъ да достигнатъ това за още единъ дълъгъ периодъ отъ време, че България ги изпреварила въ туй отношение. И мога да ви увѣря, че тази чистота въ нашето смѣтководство има значение за нашия кредитъ, за довѣрието къмъ нашата страна. Разбира се, че самото смѣтководство не е всичко, но то е абсолютно необходима предпоставка за добри финанси. Така е и въ частния животъ, но това е особено важно за държавата.

Къмъ туй, обаче, министъръ Молловъ успѣ да направи другъ голѣмъ успѣхъ — голѣмъ, защото е следъ войната. Туй успѣ действително да уравни нашия бюджетъ и да отбележи въ последните години нѣкои излишци. Не е важно дали тѣ сѣ голѣми или малки; важно е чувството на сигурност, което ние имаме, което и вънъ отъ насъ иматъ къмъ България, че държавата, макаръ съ лишения, съ много потулявания на явни нужди, съ много ограничения на културни и други поирѣбности на народа, е дошла до едно положение да може да задоволява най-необходимото и да уравни, да тури въ порядѣкъ и въ правилно съотношение приходите и разходите. Този успѣхъ въ чисто финансово-техническо отношение, безспорно, още не може да ни обрисова цѣлото стопанско положение на страната и, отъ известно време насамъ, ние се намираме въ една тежка криза, която напоследѣкъ значително се засилва. Тази криза е въ цѣлото наше народно стопанство. Азъ нѣма да повтарямъ известни истини. Бихъ желалъ, обаче, да ви посоча само съ две думи, че единъ отъ нашите най-компетентни хора — може би малко познатъ на широката публика, но твърде сериозенъ работникъ въ тая областъ — г. Ненчо Михайловъ, като посветява на стопанската криза една дълга статия въ последния нумеръ на списанието на Джидровъ „Архивъ за социална и стопанска политика“, въ която цитира много мнения и отбелязва всичките признаци на стопанската криза въ България, между другото полчертава мнението на нѣкои отъ най-известните капацитети въ свѣта по тѣзи

икономически въпроси, които твърдят и обясняват, че стопанският криза е едно неизбежно явление и се повтарят почти съ силата и почти съ правилността на природните закони. Въпреки това — и това е безспорна, неотрицаема истина — грижата на управлението, грижата на правителствата и на парламентите трябва да бъде да предугаждат кризата, да ги облекчават, да правят всичко възможно, за да може периодът на криза да се мине по-леко, докогато ще настъпят по-благоприятни времена. Един от тия голъми капацитети, англичанинът Джевонс, е дошъл до заключение — аз цитирам тук дословно — че появяването на кризата идва редовно почти всеки 10 години.

Я. Сакъзовъ (с. д.): За кои кризи, обаче, е думата и въ кои времена? За 1840, за 1850, за 1860 г. — за тия кризи приказват, които идват веднъж на 10 години — индустриални, търговски и пр. кризи.

Г. Василевъ (д. сг.): Очевидно е, че и нашата криза въ България не е изолирана криза. Безспорно, че този автор не пише специално върху българската стопанска криза — аз казах това. Той пише изобщо върху стопанските кризи, и, безспорно е, че по този въпрос най-много автори са голъмитъ държави, голъмитъ производства, голъмитъ индустрии. И мене ми се струва, че народният представител Сакъзовъ няма защо да ме прекъсва. Голъмитъ кризи въ голъмитъ страни днес определят до голъма степен кризата и въ другитъ страни. По моето скромно мнение Ню-Йорк и Лондон са две огнища на това световно икономическо земетресение и тѣ са, които раздрусват земята, а повече или по-малко Германия, Франция, Италия, Свѣтска Русия и малкитъ страни участват въ това земетресение, влияят се отъ него, допринасят нѣщо къмъ тия трусове, или понасят тия трусове, безъ да са виновни.

Азъ не искамъ да си губя времето въ подробности по въпроса за кризата, но падането на ценитъ на зърненитъ храни не е български въпрос; той е единъ световенъ въпрос.

Маса други нѣща — ценитъ на фабричните продукти — също не е български въпрос; той е световенъ въпрос.

А. Малиновъ (з. в): Вносътъ на хранитъ въ България, напимѣрь, световенъ въпросъ ли е?

Г. Василевъ (д. сг.): Вносътъ на нѣколко вагона жито отъ Югославия, разбира се, не е световенъ въпрос; той е чисто български въпрос.

А. Малиновъ (з. в): Разбира се.

Г. Василевъ (д. сг.): Въ всеки случай грижата на Парламента и на правителството трябва да бъде по възможност да се предвиждатъ тия кризи и, когато тѣ настѣпятъ по необходимостъ, да се правятъ всички възможни усилия, за да се облекчаватъ страданията на народното стопанство и по-специално на известни слоеве отъ народа.

Нашата стопанска криза, безспорно, ще се изживѣе. Нуждна е, обаче, една обективна оценка отъ опозицията, дали правителството е изпълнило своя дългъ или не.

Моята задача, обаче, при разглеждането на този бюджет-проектъ не искамъ да я сведа специално върху мѣрките, които трябва да се взематъ за отстранението на тая криза — въпросъ, по който г. министърътъ на финансите говори, въпросъ, по който може да се добави още много — но искамъ да поставя въпроса по-широко: кои са ония неразрешени стопански въпроси въ нашата страна отъ дълго време насамъ и специално отъ войната насамъ, а нѣкои и отъ преди войната, отъ разрешението на които ще зависи нашето стопанско и икономическо бъдеще и отъ разрешението на които ще можемъ да кажемъ дали Парламентътъ и правителството са изпълнили тѣхния дългъ или не? Тукъ се повтаря постоянно и всѣка година, и презъ годината много често, отъ всички страни — че основниятъ поминъкъ на населението въ България е земедѣлното. Безспорно, това е така. По самата констатация споръ не може да има. Въпросътъ е за всички усилия, които могатъ да се направятъ отъ държавата или отъ частната инициатива, или отъ други обществени организации и институти, за да може отъ разработването на нашата земя да се получи единъ по-добъръ резултатъ. Въ областта на земедѣлното, както всѣка друга областъ на производството, проблемата се раздѣля на две: първата частъ е, да произведешъ повече и да произведешъ по-

доброкачествено; втората частъ е, да намѣришъ пазаръ и да продадешъ произведеното на по-добра цена.

Кои стопански въпроси досега въ земедѣлното сме решили окончателно?

До войната мога да кажа, че въ областта на нашето земедѣлие е направено твърде малко. Следъ войната, презъ управлението на земедѣлницѣ, когато трябваше да се очакватъ по-особени грижи, тѣ се увлѣкоха въ много други въпроси, като, напр., този за отчуждаването на частни здания (Възражения отъ земедѣлницѣ) и въ маса други реформи, сполучливи или не, но по отношение на самата земя направиха сравнително малко.

Нѣкои отъ сговориститѣ: Даже нищо.

Г. Василевъ (д. сг.): Повечето отъ това, което тѣ направиха, бѣше нецелесъобразно — направиха известни реформи, гласуваха известни закони и направиха редица опити: нѣкои отъ тия закони съмъ гласувалъ и азъ, който бѣхъ въ опозиция.

Следъ 9 юний управлението на Демократическия сговоръ направи много и най-разнообразни опити, за да може въ областта на земедѣлното да се достигнатъ по-добри резултати. Нѣма съмнение, че тия опити са правени съ най-добра воля, но нѣма съмнение, че не всички тия опити са дали желанитъ резултати.

Нѣма да изброявамъ подробно цѣлата програма на управлението презъ тия близо седемъ години; нѣма да се спирамъ върху дейността на правителството, което е изхождало въ двата си състава отъ нашето болшинство. При разглеждането на бюджет-проекта на Министерството на земедѣлното е по-умѣстно да се влѣзе въ всички подробности. Обаче тукъ ще си позволя да посоча нѣколко примѣри, нѣколко указания, които ще могатъ да бъдатъ полезни, за да направимъ общо заключение.

България създаде въ последнитъ години едно законодателство за така нареченитъ опитни институти. Тѣ работятъ; може би не работятъ съ достатъчна интензивностъ, колкото е необходимо, но една крачка напредъ е направена, положителна и полезна.

По отношение на земедѣлското образование ние констатираме, че старата система на земедѣлски училища не ни е дала желания резултатъ, колкото и тия училища да са полезни. Агрономическиятъ факултетъ постепенно-постепенно се формира въ единъ сериозенъ и полезенъ институтъ. Особено целесъобразни се оказаха напоследъкъ така нареченитъ допълнителни земедѣлски училища.

Грижа на нашия Парламентъ трябва да бъде: да намѣри едно съчетание между тия допълнителни земедѣлски училища и прогимназиалното образование. Необходимо е, по моето мнение, да се направи една смѣствена реформа въ програмата на българската прогимназия, за да приближимъ прогимназията къмъ допълнителнитъ земедѣлски училища, и, отъ друга страна, да се намѣрятъ срѣдства за увеличение на тия допълнителни земедѣлски училища, отъ които резултатътъ сега е много добъръ.

Нѣкои отъ необходимитъ инструменти и оръдия за земедѣлското производство, следъ войната, по-специално следъ 9 юний, си пробиха пътъ по-нашироко, отколкото преди. Не говоря за плуговетъ, за които и по-рано съмъ се полагали усилия; напоследъкъ тия усилия взеха огромни размѣри; но тукъ-тамъ системата на принудителното налагане не се тълкува добре и не дава добри резултати. Задущването на частната инициатива ще се отрази зле въ бъдеще. И би било полезно, ако по отношение на българското земедѣлско население една специална, тѣй да се каже, земедѣлска търговия съ инициатива, съ познаване на населението, съ добри отношения къмъ него го подтиква да може то да работи, защото тя е по-жива, тя се съобразява по-лесно. Само топанджийски закупвания и ялагания чрезъ земедѣлскитъ банки не е най-доброто и абсолютно полезното за нашата страна. Въ всички тия дѣстакки има и други недостатѣци. Даватъ се малки срокове, ставатъ всевъзможни други неприятности, които не могатъ да бъдатъ образецъ за подражание, не могатъ да се препорѣчатъ и трябва да се премахнатъ.

Но редосѣялната специално си е извоювала едно особено мѣсто въ последнитъ 3—4 години. Ето, напимѣрь, единъ опитъ, който даде резултати, който се чувствува отъ населението и въ която посока не може да каже човѣкъ: „Спри“, защото колкото повече се отива въ тази посока, толкова повече има добри резултати.

Азъ не съмъ специалистъ, но не бѣхъ могълъ така, още днесъ, да приема дали така наречената дълбока оранъ е нѣкаква панацея или не. Нашитъ специалисти са раздѣдени

по този въпрос и, според мене, тия, които сж най-добре подготвени, сж доста скептици по така наречената дълбока орань. Условиата въ Германия сж съвършено различни от тия въ България. Въ Германия има много влага, въ България има много суша. Въ Германия има много пѣськъ, въ България има съвършено друга почва. България по-скоро прилича на Южна Русия, отколкото на Германия, и въ това отношение е по-добре да се учимъ отъ близкитѣ почви на българската, отколкото отъ почвата на Германия, въ която цѣлата система на земледѣлие е съвършено друга. Това всѣки, който посети Германия, може да го види. Това можахме да го видимъ и въ Македония, когато бѣхме заедно съ германцитѣ. Германцитѣ си правѣха по другъ начинъ земледѣлско стопанство, българската войска по другъ начинъ (Оживление всрѣдъ земледѣлцитѣ)

Единъ много важенъ въпросъ за нашата национална икономия е да туримъ въ хармония нашата индустрия съ нашето земледѣлие или, по-право казано, да приспособимъ индустрията къмъ нашето земледѣлие. Преди 25 години въ Икономическото дружество се водѣше единъ споръ цѣла година — индустрия или земледѣлие? Професорътъ по икономическата наука, г. Данаиловъ, поддържаше, че бждещето на държавата е предимно въ индустрията, а г. Яблански поддържаше, че бждещето е въ земледѣлието. Днесъ можемъ да кажемъ, че въпросътъ е зле поставенъ. Въпросътъ не е: индустрия или земледѣлие. Въпросътъ е само единъ и той е положителенъ: нашето бждеще е въ земледѣлската индустрия, въ земледѣлието и приспособената къмъ него индустрия. Всичко друго е измислица или е нѣщо, купено отъ вънъ, което нѣма мѣсто при нашитѣ конкретни условия. Ние, напр., внасяме за нашата индустрия — като този вносъ го освобождаваме отъ мито — леноно масло, внасяме конопено масло, внасяме даже конопъ въ България. А имаме най-добри условия да произвеждаме леноно масло, конопъ, конопено масло, да произвеждаме ленъ, памукъ. Сжществениѣ култури, извънъ тютюна и зърненитѣ храни, за българската земя не могатъ да бждатъ други, освенъ така наречениѣ индустриални растения. На първо мѣсто може би памукътъ, но това е свързано съ другъ единъ въпросъ — за напояването. Не може да има разумно въведена памучна култура въ България безъ напояване. Сжщото важи и за лена, конопа и нѣкои други растения. Едно растение, което си проби пѣтъ самъ и се наложи, то е слънчогледътъ. Но и тамъ успѣхътъ е голѣмъ само по отношение на количеството, по отношение на производството; успѣхътъ е, обаче, малъкъ отъ гледна точка на единъ общъ стопански планъ, понеже цѣла България се покри съ всевъзможни фабрики за слънчогледово масло. Очевидно е, че тукъ нѣма планъ, нѣма общо ржководство, нѣма една обща стопанска грижа на държавата и на ония институти, които сж привързани къмъ нея.

Напояването на България е единъ отъ най-сжществениѣ въпроси, съ които нашитѣ Парламентъ ако не се занимае да го реши, ще върши пресѣжпление къмъ страната чрезъ бездействие. Този въпросъ за напояването се изуча вече дълги години. Следъ 9 юний още при министъръ-председателството на г. Александъръ Цанковъ се водѣха едни много полезни и интересни разговори по този въпросъ. Разбира се, че може да има разни системи за извършване на това напояване. Можете да вземете пари подъ заемъ, можете да вземете чужди техники, чужди ржководители, можете да го направите било чрезъ Земледѣлската банка, било чрезъ държавата, но въ всѣки случай его вече 7 години този въпросъ е на масата. Водятъ се преговори отъ време на време, презъ нѣколко месеци или презъ година, но въпросътъ яе се решава.

Азъ се заинтересувахъ съ единъ въпросъ, наподобяващъ нашата проблема, въ една страна — въпроса на Атина, на грѣцитѣ. Грѣцитѣ възприеха системата на Улена, американска система, системата на така наречениѣ коштуеми цени, и извършватъ едно предприятие, чрезъ което даватъ вода на Атина, докарватъ вода за пиене отъ северъ и докарватъ вода отъ морето, за да миятъ улицитѣ на Атина, защото чистенето на града съ морска вода е най-хигиенично. Азъ се заинтересувахъ да зная дали самитѣ грѣци сж доволни отъ това предприятие. Единодушно всички грѣцки срѣди — грѣцкото правителство, грѣцкото общество, грѣцката преса — заявяватъ, че сж много доволни. Но бързамъ да добавя, за да не ме схванете погрѣшно, че на други мѣста тая сжщата система не я ценятъ така добре. Въ Полша има много градове — не зная дали сж 10 или 12 — дето е приложена тая американска система. Нѣкои казватъ, че сж много доволни, други казватъ, че не сж доволни. Дали това недоволство е отъ системата или отъ контрагентитѣ поляци, азъ не

зная, но въ всѣки случай тукъ не е въпросътъ какъ да отдадемъ ние тукъ предприятието по напояването, на кого и при какви условия, а въпросътъ е: може ли България да чака и да не направи това напояване?

Какво можемъ да направимъ ние въ България? Азъ ще ви говоря въ общи черти, макаръ че този въпросъ съмъ го изследвалъ доста време и имамъ по него много данни.

Ние имаме Марица и нейния басейнъ. Имамъ единъ готовъ обектъ — Тунджа и Старозагорското поле — единъ много евтинъ за напояване обектъ, безкрайно полезенъ, извънредно интересенъ. Имамъ другъ обектъ непопуляренъ, още неизвестенъ, но много полезенъ — Струма — отъ Кюстендилъ до Петричъ. И най-сетне имамъ единъ обектъ по-сложенъ, който иска много време за изучаване, но който трѣбва да се изучава, не може веднага да се пристѣпи къмъ реализиране — това е цѣла Северна България. Ще има тукъ-тамъ голѣми площи, където не може да се направи никакво напояване, но на много мѣста отъ тѣзи паралелно движещи се рѣки къмъ Дунава може да се направи нѣщо, за да се допринесе за засилване на производството.

Въпросътъ за напояването не търпи никакво отлагане, защото ние презъ последнитѣ две години — 1927 и 1928 г. — загубихме минимумъ по 2 милиарда лева отъ туй, че сжщата изгори посѣвитѣ презъ м. м. юлий и августъ. Необходимо е, следователно, всѣко правителство на България и всѣки Парламентъ да мисли по този въпросъ денонощно. Този въпросъ трѣбва да се реши, той не може да се отлага още 50 години. 50 години сж минали въ бездействие — за бждещитѣ 10 години този въпросъ трѣбва да бжде уреденъ и разрешенъ.

Конкретно да ви кажа по нѣколко данни за тия отдѣлни обекти.

Тунджа може да напои Старозагорското поле и то да даде памукъ не само за цѣла България, но и за експортъ на български памучни платна. И това не е фантазия, това е една действителност. Тунджанскитѣ обекти съ този каналъ подъ желѣзнопѣжната линия изисква, по оценката на техническитѣ ржководители, около 250 милиона лева сегашни пари. Може да има погрѣшка — може би да сж 300 или 350 милиона лева — но въ всѣки случай нѣма никакво съотношение между резултатитѣ, които могатъ да се получатъ, и сумата, която трѣбва да се вложи; резултатитѣ сж грамадни, а сумата спрѣмо тѣхъ е минимална, чудовищно малка сума. Рѣдко ще намѣрите обектъ въ една европейска страна така благодатенъ за уреждане и за използване.

Марица. Тя представлява единъ по-голѣмъ обектъ. Още при пръвъ погледъ върху релефната карта вие ще видите, че природата е създава Южна България, за да бжде напоявана. Това е една градина, която захваща отъ Костенецъ и свършва до Черно и Бѣло морета. Остава само да се положи малко трудъ и повече срѣдства и, разбира се, добро и умно ржководство, за да може цѣлата тая площъ да се напоява.

Въпросътъ се изуча дълго време и най-сетне дойдохме до единъ законопроектъ. Той стана законъ. Дойде единъ специалистъ, проучи въпроса, даде мнение, отиде си. Законътъ стои, обаче работа не се върши. Независимо отъ туй, сега чувамъ, че се изуча другъ проектъ — Самоковското поле, барирането на Искра и пр. Така ние около 20 години се занимаваме съ изучаването на дигата при Гигенъ. 20 години се предвиждаха кредити да се изуча тая, но нищо не се направи, и ако не бѣше бѣжанскиятъ заемъ, специално намѣсатъ на Шаронъ, тя нѣмаше да сжществува никога. Сега тя сжществува — до края на годината ще се привърши. И тя е, както казахъ на друго мѣсто, и тукъ ще повтори, едно отъ най-добритѣ дѣла въ нашата стопанска история. Надали има друго по-добро, по-благоприятно и по-ценно по резултати, по сравнение на разходитѣ и приходитѣ, предприятие, както е дигата при Гигенъ. Трѣбва да се изтъкне и ржководството на Константинова. Нему тукъ трѣбва да благодарятъ публично за тази негова извънредно полезна деятелност, която е надъ всѣка похвала.

Напояването отъ Марица, grosso modo изчислявано отъ наши специалисти, изисква една сума отъ около 1 милиардъ и 400—500 милиона лева. Естествено е, че то не може да стане изведнѣжъ, а ще става на части; естествено е, че то трѣбва добре да се проучи; естествено е, както ни бѣше казалъ чужденецътъ, който бѣше дохождалъ тукъ, че не можемъ да направимъ напояване и баражи, ако едновременно съ това не залесяваме. Ние не залесяваме. Ние говоримъ за гори, но никога никой въ България не залесява. Залесява се може би 1% отъ необходимото. Ни-

кога въ България, откакто тя съществува, не сж се положили сериозни грижи за едно истинско и систематическо залесяване. Ние знаем да рѣжемъ, но не знаемъ да залесяваме. Не ни е въ темпaрaмeнтa, не ни е въ ищаха да залесяваме. И този обектъ въ Южна България, така грандиозенъ, трѣбва поне на части да се изпълнява. Трѣбва залесяване, трѣбва бариране, трѣбва канализиране. Ние хвърляме въ „Вжча“ стотици милиона лева, безъ да знаемъ кога ще свѣтне. Благодарение на пернишкитѣ вжглища, свѣтна въ Пловдивъ; благодарение на водопада при Карлово, нѣщо се получи налице, обаче „Вжча“ все поглѣща пари и търси пари, а за напояването, което всѣка година може да дава резултати, нищо не е направено.

Г. Юртовъ (нац. л.): 500 милиона лева се дадоха вече за „Вжча“.

Г. Василевъ (д. сг): Комасацията въ България е тоже единъ предметъ на разискване отъ дълги години. Този въпросъ, обаче, е много мѣченъ за разрешение, и той трѣбва непременно да бѣде свързанъ съ въпроса за наследството. Защото, ако правишъ комасация и оставишъ същото раздробление на земята, това ще бѣде една загубена и безсмислена работа.

Горското стопанство у насъ е тоже въ крайно тежко състояние. Единъ опитъ за горска концесия пропадна. Ако тази концесия бѣше реализирана, моето убеждение е, че нашата страна щѣше да спечели много. Мнозина смѣтаха, че тази концесия е много тѣста по това, което се дава на концесионеритѣ. Показа се, обаче, че резултатитѣ сж мършави, и хората се отказаха отъ нея. Прави ли сж или криви въ тѣхнитѣ пресмѣтания — то е другъ въпросъ, но ние всички сме убедени, че българската държава не е виновна, не е отговорна, тѣ сж виновни. Въ всѣки случай този проектъ не се изпълни. Какво следва отъ това? Понататѣкъ какъ ще вървимъ? Ще трае същото положение. Колко години? Още 50—100 години? А горитѣ гниятъ, лѣтно време горятъ, ние не залесяваме, или залесяваме по нѣщо на книга, или тукъ-таме малки оазиси, а цѣлата страна постоянно се опустошава. И лѣтно време като вървите изъ София, предъ всѣко министерство виждате грамадни купища дърва, макаръ че имаме мина „Перникъ“, съ вжглищата на която могатъ да се отопляватъ поне канцелариитѣ на министерствата. Въпросътъ за залесяването трѣбва да се разреши по единъ или другъ начинъ. Не бихъ могълъ сега да кажа кой е най-добриятъ начинъ. Но било чрезъ трудовата повинностъ, или по нѣкакъвъ другъ задължителенъ начинъ, трѣбва да се наложи действително да се залесява. Трѣбва да се търси и разрешение на въпроса за експлоатацията на горитѣ, защото голѣма частъ отъ тѣхъ не се експлоатиратъ, други се експлоатиратъ много нерационално, а обектътъ на горското стопанство е много голѣмъ.

Д. Зографски (з. в): Цѣлата система трѣбва да се измени.

Г. Василевъ (д. сг): Минното стопанство въ България е тоже занемарено. Следъ войната има известенъ напредѣкъ, има българска инициатива повече, има и чужденци, има вече конкретни, така да се каже, реални предприятия, не само периметри, а, да кажемъ, използване на минитѣ, но още сме въ началото.

Що се отнася до индустрията въ България, азъ смѣтамъ, че е голѣмъ грѣхъ и голѣма грѣшка отъ страна на Парламента да насърчава по еднакъвъ начинъ и въ еднакъвъ размѣръ и индустрията, която е свързана съ земледѣлието, и индустрията, която има почти паразитиченъ характеръ, която нѣма връзка съ суровитѣ материали въ нашата страна. Азъ мисля, че е по-разумно да се направи една ревизия на това насърчение; то може да остане или да се увеличи даже въ полза на свързаната съ земята индустрия, но то трѣбва да се намали за тая индустрия, която ни забавлява само съ нѣколко малки операции и минава за индустрия и ние плащаме скѣпо и прескѣпо за нея.

По въпроса за съобщенията. Нѣма да говоря за желѣзницитѣ, но бихъ желалъ да ви кажа нѣколко думи за Дунава и Черно море.

На Дунава България стои отъ 50 години като единъ нѣмъ зритель, като единъ изтуканъ. Ние не правимъ нищо. Още въ времето на г. Радоловъ се водѣха преговори между България и Чехословакия за едно евентуално сътрудничество по Дунава. Тѣзи преговори не се завършиха благополучно; тѣ се продължиха, макаръ неофициално, на два-три пѣти; единъ-два пѣти стана дума за тѣхъ презъ време на управлението на г. Цанковъ; единъ-два пѣти стана дума и презъ време на управлението на г. Ляп-

чевъ. Бѣха изпратени г. г. Петровицъ и Шкорпилъ отъ Варна преди една-две години и говориха на тая база въ Прага, макаръ и официозно, а не съвсемъ официално. Но фактътъ си остава, че България е единствената държава, която има 600 км. рѣченъ брѣгъ на Дунава, но не прави нищо. Преди две-три седмици вече окръжнитѣ съвети, които правятъ съюзъ, се занимаха тукъ, въ София, съ въпроса да се образува параходно дружество. Мене ми се струва, че не подлежи на окръжнитѣ съвети да правятъ параходно дружество, защото тогава по-добре ще бѣде да го дадемъ на „Вжча“! Ще трѣбва да се намѣри единъ по-правиленъ каналъ; ще трѣбва частната инициатива, тѣзи, които могатъ да помогнатъ съ нѣкакъвъ капиталъ, тѣзи, които сж техници, моряци, държавата плусъ нѣкои отъ нашитѣ експортни браншове да се събератъ и да се намѣри единъ модусъ. Въпросътъ трѣбва да се реши. А какъ ще се реши, дали ще бѣде чисто българско параходно дружество, или ще бѣде българско-чехословашко, или българско-унгарско, или българско-ромѣнско — това е въпросъ на подробности. Но не можемъ да стоимъ съ скръстени рѣце на Дунава и нищо да не правимъ. Това е само свидетелство за една ориенталщина, за едно варварство, ако щете, въ стопанската областъ. Стоишъ на Дунава, а не знаешъ да го използвашъ, не правишъ нищо нито като държава, нито като частна инициатива. Това е скандалъ. Азъ си спомнямъ думитѣ на единъ старъ българинъ, Паница, въ 1916 г. — тогава той бѣше богатъ, сега е покойникъ, умрѣ въ Виена — и искамъ да ви припомня за неговата паметъ. По този поводъ той ми казваше: „Когато умра, желалъ бихъ да оставя срѣдства само за една инициатива. Въ България имате земи и лозя, имате всичко хубаво, едно нѣщо, обаче, не обичате и не го правите — не обичате водата, бѣгате отъ нея. Азъ ще оставя единъ фондъ за Варна и за Дунава, да хвърлятъ децата въ водата, за да се научатъ да плаватъ, следъ това ще се научатъ и на параходство. Ето, нѣмате лодки, нѣмате параходно дружество, не знаете да плавате, нѣмате нищо“.

Връзката между Дунава и Черно море — това е линията Русе—Варна. Варна представлява единъ комплексъ отъ въпроси и трѣбва да се нарече, въ пълния смисълъ на думата, държавенъ въпросъ. Варна е важна като пристанище, Варна е важна като курортно мѣсто, Варна е важна като евентуаленъ български центъръ, който ще доставя валута, девизи за насъ. Като пристанище, Варна е нещастна въ това отношение, че се отне нейниятъ хинтерландъ. Ще трѣбва, обаче, тази инициатива на Дунава да свърже Варна съ срѣдна Европа и тя да стане единъ видъ изходенъ пунктъ на срѣдна Европа за близкия Изтокъ. Възможно ли е това? Възможно е. Гърцитѣ предлагатъ постоянно свободна зона на Европа въ Солунъ. Насъ канятъ, Полша канятъ, Чехословакия канятъ, Германия канятъ, и всички канятъ: елате въ Солунъ да правите търговия. И ние ще трѣбва да канимъ заинтересованитѣ чужди страни въ Варна. Има хора, които се интересуватъ отъ този въпросъ, но ние не правимъ нищо, не го решаваме. А Варна е важенъ и като курортенъ центъръ специално за чужденцитѣ. Въ 1926 г. въ Варна имаше, по една мѣстна статистика, която е приблизително вѣрна, около 1.000 чужденци; презъ 1927 г. — 3.000; презъ 1928 г. — около 8.000; презъ последната 1929 г. имаше въ всѣки случай надъ 10.000 души.

Р. Василевъ (д. сг): 15.000.

Г. Василевъ (д. сг): Казватъ 12—15 хиляди чужденци — едно постоянно засилване. Държавата ще трѣбва да помогне на Варна, за да може тамъ да идватъ по 50.000 чужденци на годината, а после и по 100.000. Отъ Варна тия чужденци ще опознаятъ и крайбрѣжието, ще спечели отъ това и Анхиадо, и Бургазъ, постепенно ще спечелятъ и нашитѣ планински курорти. Ще трѣбва, обаче, най-напредъ да има едно мѣсто, единъ удобенъ пунктъ, който да привлича чужденцитѣ и специално поляцитѣ, чехословацитѣ, унгарцитѣ, ромѣнитѣ и други. Тоя пунктъ ни е посоченъ отъ днешнитѣ условия. Трѣбва да направимъ отъ Варна единъ центъръ, който най-напредъ да се повдигне самъ и по-нататѣкъ да допринесе нѣщо и за общото благосъстояние. Туризмътъ въ Европа е станалъ една голѣма индустрия. Не говоря за Франция — вие всички го знаете. Но азъ се интересовахъ за Гърция. Гръцкото правителство, гръцката държава полага специални условия, гласува закони, дава нареждания, харчи срѣдства, за да може да привлече по-голѣмо число посетители въ Гърция. Вие знаете кое привлича чужденцитѣ въ Гърция. Това е нейното минало, нейнитѣ исторически музеи и т. н. Ние нѣмаме толкова много отъ този капиталъ, но имаме много други предимства, които Гърция

нѣма. Ние имаме забележителна природа, несравнено много богата, една отъ най-хубавитѣ природи на Европа. Който е миналъ презъ България, е получилъ неизгладими спомени. И въ това отношение трѣбва да се направи нѣщо, а нищо не се прави, абсолютно нищо не се прави.

Искамъ да кажа нѣколко думи и по народното здраве въ България. Новиятъ законъ за народното здраве е много широкъ, много разнообразенъ, но той постоянно ми напомня нѣщо американско; не е много приспособенъ къмъ нашитѣ условия. И той, действително, е като единъ опитъ. Законътъ за народното здраве е голѣмъ прогресъ спрямо това, което заварихте, но ние имаме две-три грижи голѣми, върху които трѣбва да концентрираме нашето внимание. Първата ни грижа трѣбва да бѣде насочена върху приръста на населението и специално върху грижитѣ за децата. България има, слава Богу, голѣмъ годишенъ приръстъ. Този приръстъ ние трѣбва да го запазимъ, ние трѣбва да го гарантираме. Сега вече Дирекцията на народното здраве засилва така наречената предпазна медицина. Това е добре. София крие първия здравенъ центъръ, който е пробенъ центъръ. То е голѣма крачка напредъ, но има още недостатѣци. Азъ видѣхъ такива въ Варшава, но тѣ сѣ много по-голѣми, много по-уредени отъ нашия здравенъ центъръ въ София. Ше трѣбва да се направи твърде много въ тази посока, за да може нашето население, специално бедното, да бѣде подпомогнато въ борбата съ болеститѣ.

Специално по болеститѣ ще кажа, че има три опасни и страшни напасти, съ които всѣки народъ се бори, но съ които другитѣ народи се борятъ съ много повече срдѣства, когато ние се боримъ много бавно, много мудно.

Вземете туберкулозата. Азъ смѣтамъ, че е срамъ за България да има само два-три санаториума. На България трѣбватъ много повече санаториуми. Хора компетентни, които познавамъ за първи между нашето медицинско съсловие, признати авторитети въ Европа, казватъ, че на България сѣ нужди може би 10—20 леки планински санаториуми, направени съ малко пари, съ собствени стопанства. Това може да стане съ малко срдѣства. Нѣма нужда отъ много луксозни постройки. Ние имаме всички условия, за да можемъ да се боримъ противъ туберкулозата и значително да я намалимъ, ако не съвършено да я премахнемъ.

Ние имаме вече по-модерна борба съ малариата. Въ нѣкои села въ Бургаско имаме вече голѣмъ прогресъ. Сега сме въ началото, но има села, въ които имаме по-голѣмъ прогресъ. Това е отъ радно. Докторъ Дрѣнски въ туй отношение заслужава да бѣде споменатъ въ Народното събрание като единъ лѣкаръ, който извоюва голѣмо име на българскитѣ лѣкари въ тая областъ — борбата противъ малариата. Азъ узнахъ съ голѣмо задоволство и съ гордостъ като българинъ, безъ да го познавамъ кой е той, какъ го ценятъ като единъ способенъ лѣкаръ и като единъ лѣкаръ, който е намѣрилъ и нови начини за борба съ малариата. Неговитѣ методи вече ги препорѣчватъ и на други страни, които сѣ по-културни отъ насъ.

Искамъ да спомена две думи и за борбата противъ сифилиса, защото тъкмо тия дни отъ Обществото на народитѣ се прояви едно голѣмо внимание къмъ нашата страна — председателятъ на хигиеническата секция въ Женева, д-ръ Райхманъ, полякъ, ни изпрати тукъ най-голѣмия капациетъ въ свѣта, германецътъ д-ръ Айсеръ, който е дошелъ въ България безплатно, да даде съвети за борбата срещу сифилиса у насъ, който ние, за нещастие, имаме въ нѣкои области масово разпространенъ.

Р. Василевъ (д. сг): Не е толкова разпространенъ.

Г. Василевъ (д. сг): Не е много разпространенъ, но по-добре е да го нѣмаме, отколкото да го имаме. — Той ще престои у насъ два-три месеца, той ще даде своитѣ съвети, и предполагамъ, че организацията за борба съ сифилиса ще стане по-свършена. Сегашната организация, мога да го кажа още сега, е намѣрена за свършено незадоволителна.

Но извънъ засилването на производството и запазването на народното здраве, безспорно е, че една голѣма грижа трѣбва да има държавата и къмъ организирането и насърчаването на износа. Ние имаме нѣколко артикули, които опредѣлятъ главнитѣ пера, главния интересъ на нашия износъ: тютюнътъ и зърненитѣ храни съ брашната; евентуално бихме могли да изнасяме и захаръ, ако можемъ да действуваме енергично и ако знаемъ що правимъ; можемъ да изнасяме и плодове, специално грозде; можемъ да изнасяме вина и консервирани плодове и зеленчуци, за които имаме най-добритѣ изгледи, но абсолютно нищо не правимъ. Ние нѣмаме въ нашата страна

държавна организация, която да се занимава съ българския износъ.

Р. Василевъ (д. сг): Доста нѣщо сме направили. Отъ две-три години около 2 милиона килограма грозде изнасяме годишно. Не може да се каже, че абсолютно нищо не е направено. Отъ нищо нѣщо сме направили.

Г. Василевъ (д. сг): Имаме голѣмъ прогресъ въ износа на гроздето, но можемъ да имаме много по-голѣмъ — имаме прекрасни условия за това.

Р. Василевъ (д. сг): Полека-лека.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ казахъ, че нѣмаме държавенъ органъ, че нѣмаме държавна служба, която да е натоварена специално съ грижата за износа. Азъ ще ви посоча какви грижи има въ другитѣ страни за износа. Нѣма да вземамъ за примѣръ Англия и Германия, а ще взема две-три близки страни, като Полша и Чехословашко, които бѣха създадени като държави следъ войната. Въ Полша иматъ единъ експортенъ институтъ при финансовото министерство. Въ Чехословашко иматъ една икономическа секция, извънредно силно развита, при министерството на външнитѣ работи. Тия две организации иматъ специално тая въпросъ за разрешаване: какъ да засилатъ своя националенъ експортъ, где да го насочатъ, какъ да го подпомогнатъ. Въ туй отношение за износа на нашия тютюнъ, на нашитѣ зърнени храни, на гроздето, вината и пр. ние нѣмаме създадена нито служба, нито обръщаме особено внимание, за да можемъ да засилимъ износа на тия артикули. Нашето грозде може да наводни, то може да отиде почти въ цѣла Европа, то може да конкурира съ всички други грозда. Нашитѣ вина, ако бѣдатъ добре приготвени и ако бѣдатъ типови, ще се търсятъ. Въ Полша има интересъ къмъ българскитѣ вина. Обърнаха се напоследъкъ отъ самата Полша къмъ Полско-българската търговска камара въ София и казватъ: „Дайте ни отъ вашитѣ вина. Нашиятъ народъ пие главно водката, която е много силна като алкохолъ и лишава отъ здраве нашия народъ. Предпочитаме да му дадемъ по-лекъ и по-безвреденъ алкохолъ, отколкото тая водка. И понеже вашитѣ вина сѣ леки и безвредни, нѣмаме много алкохолъ, и при това сѣ евтини, да направимъ споразумение да ги внасяте въ Полша“. Разбира се, че държавата не може сама да ги експортира, но въ всѣки случай тя може да улесни този износъ и, на първо мѣсто, държавата трѣбва да направи споразумение съ чуждитѣ държави за контингента на вноса, защото въ Полша внасятъ вина и други държави. Така, на примѣръ, въ тоя контингентъ иматъ известенъ процентъ французитѣ, другъ процентъ иматъ италианцитѣ, иматъ такъвъ и австрийцитѣ и унгарцитѣ, следователно, трѣбва и ние да направимъ споразумение относно това, какви наши количества ще се допускатъ. Тия въпроси за експорта на главнитѣ наши артикули трѣбва да бѣдатъ предметъ на ежедневни грижи: и на Парламентъ, и на правителство, и на специална служба, при което и да бѣде министерство — било при Министерството на външнитѣ работи, било при Министерството на търговията, било при Министерството на финанситѣ. Нашиятъ консулски апаратъ, който въ туй отношение би трѣбвало да ни подпомогне, е извънредно слабъ. Ние имаме консули отлични, съ добро име, съ добро състояние — повечето отъ тѣхъ ни служатъ драговоно — но въ всѣки случай тѣхното число е много малко. Всичко нашитѣ консули сѣ около 30. Ние имаме консули горе-долу достатъчно — но, споредъ мене, пакъ недостатъчно — само въ Германия. Тамъ сѣ 7—8. Въ Съединенитѣ щати, обаче, ние имаме само единъ почетенъ консулъ — въ Нью-Йоркъ. Въ Полша нѣмаме нито единъ и т. н. — да не ви цитирамъ други страни. Въ Франция имаме само двама консули — тоя въ Парижъ, г. Леонъ Ламушъ, писателъ, и г. Списаревски — въ Марсилия.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя В. Димчевъ)

Единъ другъ въпросъ, който е твърде важенъ и който сигурно ще занимава българскитѣ Парламенти въ течение на години, е: какъ да оздравимъ кооперативното движение. То има нужда отъ оздравяване. Кооперациитѣ въ България сѣ въ едно голѣмо число, обаче въ качествено отношение тѣ сѣ често пѣти друго нѣщо — не кооперации, тѣ не приличатъ на кооперации. Има нѣкои сортове паразитически кооперации, които не бива да се насърчаватъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Лъжекооператори има ли?

Н. Стамболиевъ (з. в): Кажете кои сѣ тия паразитически кооперации, да ги знаемъ всички.

Г. Василевъ (д. сг): На първо място вашата, дружбашката кооперация. Азъ не искахъ да цитирамъ, но като питате, ще Ви кажа. Специално какъвъ бѣше вашиятъ Народенъ магазинъ? То бѣше една група, едно сдружение за ограбване на държавата. Нищо кооперативно нѣмаше въ него. (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Н. Стамболиевъ (з. в): Вие говорите за днесъ съществуващитѣ кооперации. Кажете въ какво се състои тѣхниятъ паразитизмъ, за да го знае обществото.

Г. Василевъ (д. сг): Земледѣлската банка трѣбва да бѣде запасена съ срѣдства; тя трѣбва да бѣде реорганизирана на началата на една модерна банка. Самата Централна кооперативна банка има нужда отъ една основна реорганизация. Кооперативната банка днесъ е горе-долу въ рѣцетѣ на своитѣ длъжници: не е тя, която управлява своя кредитъ, своята политика, а длъжницитѣ на банката ръководятъ Кооперативната банка. Естествено е, че това е нѣщо противно на здравия смисълъ и че това положение не бива да трае и трѣбва да се подобри.

Има други два въпроса отъ същественъ характеръ — създаване нови организации въ нашата страна. Азъ съмъ убеденъ, че Парламентътъ, ако сега не реши тия въпроси, пакъ ще бѣде принуденъ да ги решава впоследствие, може би ще ги реши късно и отъ това страната ще страда, но той ще бѣде принуденъ да ги решава.

Не е ли чудно и не е ли неестествено, че въ България, следъ 50-годишно свободно съществуване и следъ смѣняването на толкова режими, нѣма още земледѣлски камари? Има всички видове организации, каквито по свѣта сме чули — само нѣма земледѣлски камари! Тия земледѣлски камари сѣ абсолютно необходими. Въ далечно време се гласува и законъ за тѣхъ — тѣя законъ не се приложи. Дойдоха на властъ тѣй наречени земледѣлци — нищо и тѣ не направиха. Идватъ сега други — ние сме — и ние нищо не правимъ. Тѣя Парламентъ заслужава всички укоръ и всичкото недоволство на българския народъ, щомъ не е могълъ, щомъ не е билъ въ състояние да даде една подходяща организация на земледѣлски камари. (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

К. Томовъ (з): Ваше е правителството. Съответниятъ министъръ защо не вземе инициативата за това?

Р. Василевъ (д. сг): Окрѣжнитѣ съвети иматъ тая грижа!

Г. Василевъ (д. сг): Кѣмъ този въпросъ азъ искамъ да прибавя въпроса за така наречения стопански съветъ.

Г. г. народни представители! Създаването на единъ стопански съветъ — дали ще го наречемъ народенъ или държавенъ, нѣма значение — въ България е една абсолютна необходимостъ. Защо е необходимъ стопанскиятъ съветъ? Отговорътъ е много простъ: защото трѣбва да се създаде една обща и дълговременна, трайна стопанска програма. Отдѣлни министерства, отдѣлни специалисти, отдѣлни кабинети, отдѣлни Парламенти това не могатъ да направятъ. Единъ стопански съветъ трѣбва да се създаде, за да установи една всестранно обмислена стопанска програма. Какъ стои този въпросъ въ чужбина?

Р. Василевъ (д. сг): Въ Германия сѣ се отказали отъ благодатъта на този институтъ, ама, понеже е конституционенъ институтъ, не могатъ да го разтурятъ, но не го свикватъ вече.

Г. Василевъ (д. сг): Ще ви кажа какъ е въ Германия. Две страни има, въ които така нареченитѣ стопански съвети излѣзоха, тѣй да се каже, отъ релситѣ на съвети и получиха известно място въ парламентарния строй на тия страни. Едната страна е Русия, за която азъ не желая да говоря, защото ние не сме болшевики, и другата страна е Германия, която го прекали следъ войната. Изплашена отъ инфлацията, изплашена отъ катастрофата, тя изпадна въ една крайностъ и създаде единъ стопански съветъ съ известни права, които се тангиратъ, които се преплитатъ съ правата на парламента.

Извънъ тия страни, обаче, ако вземемъ предъ видъ Франция, която иначе е много голѣма, ако вземемъ предъ видъ Чехославация, ако вземемъ предъ видъ Англия, ще видимъ, че тамъ стопанскитѣ съвети сѣ съществителни институти и задачата имъ навсѣкѣде е да създадатъ стопански планъ, или, ако такъвъ планъ вече е съставенъ, да подпомагатъ хармоничното изпълнение на стопанския планъ, хармоничното стопанско развитие на цѣлата страна.

Тукъ, за васъ, азъ желая да посоча преди всичко примѣра на напаста съседка Гърция. Въ последнитѣ три месеци Гърция направи следното нѣщо. Тя натовари една група специалисти да изработятъ единъ проектъ за висшъ стопански съветъ. Тя повика отъ Парижъ секретаря на френския националенъ стопански съветъ — „Conseil National Economique“ — г. Салвадоръ; тя го повика въ Атина, даде му сведенията и проекта на грѣцкитѣ специалисти и му поиска едно мнение. Французинътъ даде своето мнение и направи своя проектъ. Тия два проекта бѣха предадени на единъ специалистъ по конституционно право при атинския университетъ да се произнесе, следъ което се възприе единъ общъ проектъ и той проектъ се внесе въ камарата и наскоро може би ще бѣде законъ.

Бихъ желалъ да ми позволите да ви кажа нѣколко думи върху конкретната организация, върху състава, па, ако щете, и върху задачата на тѣя съветъ, ако, разбира се, това ви интересува.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Нѣма да ни спасятъ стопанскитѣ съвети, а министерскитѣ съвети.

Г. Василевъ (д. сг): Целъта на икономическия съветъ въ Гърция е посочена въ чл. 1 отъ законопроекта за върховния стопански съветъ, публикуванъ въ в. „Le Messenger d'Athènes“ отъ февруарий 1930 г. (Превежда)

„Създава се въ Атина единъ върховенъ икономически съветъ, който има за задача да следи и да изучава икономическитѣ проблеми на страната, да дава своето мнение за тѣхното по-добро и правилно разрешение.

Съставъ. Чл. 2. Икономическиятъ съветъ се състои отъ 52 члена, както следва:

12 представители на земледѣлското производство.

10 представители на индустриалното производство.

9 представители на търговията, на кредитнитѣ учреждения и банцитѣ.

9 представители на техническата служба.

5 представители на потребителитѣ.

5 представители на наукитѣ и изкуствата.

2 представители на грѣцкитѣ икономически организации въ чужбина, именно: единъ грѣкъ отъ Египетъ и единъ грѣкъ отъ Америка“, за да могатъ и грѣцитѣ въ чужбина да помагатъ на своето отечество по стопанскитѣ въпроси.

„Изборъ“. — Ще ви цитирамъ само първитѣ, представителитѣ на земледѣлското съсловие; другото е почти сѣщото.

Изборътъ става по следния начинъ: (Превежда) „9 представители се избиратъ отъ земледѣлскитѣ камари“, които съществуватъ въ Гърция. „Представителътъ на скотовъдството се избира било отъ земледѣлскитѣ камари, било направо отъ скотовъдцитѣ. Тримата други представители се избиратъ отъ съюза на земледѣлскитѣ кооперации“.

Каква грижа проявяватъ грѣцитѣ специално къмъ тѣхния тютюнъ, по този въпросъ азъ нѣма да отивамъ далечъ, но искамъ да ви спомена за най-новия проектъ, който се съдържа въ мемоара на грѣцкитѣ индустриалци на папириси — значи, отъ собственицитѣ на фабрицитѣ за папириси — до правителството, за да се продаватъ повече грѣцки тютюни въ чужбина. Въ този мемоаръ индустриалцитѣ на тютюнъ и папириси искатъ формирането на една привилегирована организация въ Гърция, която би дала следнитѣ предимства отъ досегашното положение: (Превежда)

„Тѣя новъ организъмъ ще продължи да дава сѣщитѣ такси, даже увеличени, на правителството. Тѣя новъ организъмъ ще позволи на държавата да икономиса около 12 милиона драхми годишно за излишни разходи, които тя днесъ изразходва за издрѣжката на 50 държавни тютюневи фабрики, които ще бѣдатъ премахнати. На тѣхно място тѣя новъ привилегированъ организъмъ ще основе 4-5 голѣми фабрики, снабдени съ всички последни усвършенствования“. По този начинъ ще се създаде евтина папираса за работното население и другитѣ по-малко състоятелни класи.

(Превежда) „Тѣя привилегированъ организъмъ ще дава годишно задължително 40 милиона драхми, за да може всѣка година въ странство да се строятъ нови фабрики за папириси съ грѣцки тютюни: въ Белгия, Египетъ, Австралия, Индия и други мѣста, и отъ които, отъ друга страна, ще се употребяватъ срѣдства за реклама на грѣцкитѣ тютюни въ странство“.

Безспорно е, че грѣцитѣ иматъ всичкото основание да се грижатъ за своя тютюнъ. И ние въ това отношение сме длъжни да следваме тѣхния примѣръ и да намѣримъ конкретни мѣрки, за да можемъ въ много страни, дето не се внася нито килограмъ български тютюнъ, да го вна-

сяме. Азъ зная страни, въ които не влиза нито единъ килограмъ български тютюнъ поради факта, че тамъ експертитъ сжъ гърци, настанени отъ по-рано, и поддържатъ тезата, че българскиятъ тютюнъ не е годенъ за вносъ въ тѣзи страни. Но когато въ тия страни запушатъ български папириси, тѣ оставатъ очаровани.

Г. Юртовъ (нац. л.): Нѣма български експерти.

Н. Паждаревъ (д. ср.): При все това грѣцкитѣ министри сжъ по-разтревожени.

Г. Василевъ (д. ср.): Азъ мисля, г. г. народни представители, че отъ този моментъ нататкъ — искамъ да кажа отъ разрешението на въпроса за репарациитѣ и приключването на нѣкои и други въпроси въ връзка съ ликвидацията отъ войната — за българския народъ и за българския Парламентъ ще настѣпи най-малко едно десетилѣтие, което ще бѣде посветено изключително на стопански въпроси. Самиятъ този фактъ, че Парламентътъ и обществото ще се занимаватъ изключително съ стопански въпроси поне като най-важни ежедневни проблеми за разрешаване, ще наложи, ще докара известни промѣни въ общественитѣ сили, въ тѣхното съотношение, въ тѣхното прегрупиране. Никой да не си прави върху това илюзия. Отъ този Парламентъ зависи дали той ще съумѣе да разреши тѣзи задачи, да ги постави на изучаване, да се слоти около тѣхъ — азъ говоря въ най-широкия смисълъ на думата — за да може да се създаде преди всичко една стопанска програма и да се пристѣпи къмъ нейното изпълнение. Преодоляването на днешната стопанска криза е една най-близка задача, но тя нѣма да отнеме грижи за едно десетилѣтие, тя ще отнеме грижи може би за 6 месеца, може би за година-две, но въ всѣки случай за едно по-кратко време. Създаването на стопански планъ и изпълнението на този планъ ще отнеме десетина години, а може би и десетки години.

Миналия пѣтъ въ своето експозе г. министъръ Молловъ каза, че все пакъ парламентарната система е най-добрата. Ако въ България се повдигатъ гласове за друга система, очевидно е, че това сжъ погрѣшни пѣтища, които нѣма да се възприематъ. Врагове на парламента има много — има открити врагове, има и скрити. Но и приятелитѣ на парламентарния режимъ и парламента трѣбва да съзнаватъ своитѣ отговорности. Единъ парламентъ не бива да се остави да бѣде малтретиранъ отъ никого, разбира се, ако той има съзнание за своето положение, ако той иска да бѣде парламентъ. Въ България ние сме имали винаги тая картина — правителствата да налагатъ на Парламента да следва тая или оная политика. Това не е било винаги така. Напоследъкъ, ще признаете, има известна промѣна, има поне известно разположение да се постигне по-добро състояние на нѣщата. Азъ не съмъ привърженикъ на единъ раболепенъ парламентъ; никога не съмъ билъ за туй. Но ако понѣкога ние сме премълчавали, то е било, защото съзнаваме, че по-големитѣ въпроси предхождатъ по-малкитѣ. Не може да се иска обратното — да се поставятъ по-малкитѣ въпроси на първо мѣсто, а най-едритѣ на заденъ планъ. Обаче ние искаме и отъ правителството, и отъ мнозинството повече загриженостъ, повече усилия, ние искаме повече системностъ въ работата. Ние сме готови да дадемъ всѣкому подкрепа въ този Парламентъ, който върви по този пѣтъ. Не може да се смѣта, че днешното положение е леко; не бива да се смѣта, че на това положение не бива да се търси цѣръ. Това не е позволено. Въ туй отношение ние сме убедени, че Парламентътъ е единодушенъ и всѣки е длъженъ да вземе указание отъ това. Азъ съмъ убеденъ, че този Парламентъ въ своя сѣставъ, въпрѣки своята пѣстрота и голѣмо партийно раздѣление, въпрѣки несъгласието на отдѣлнитѣ групи, този Парламентъ, казвамъ, по своя сѣставъ изобщо е твърде годенъ да решава стопанскитѣ въпроси; той е годенъ и по подготовка, той е годенъ и по предразположения. Азъ не се опасявамъ, че когато тукъ би се предложила една добре обмислена, хубава мѣрка, за да облекчи въ дадено направление стопанската криза, тя ще бѣде отхвърлена; може да има опозиции, може да има, да кажемъ, тежка дума, но нѣма да има остървение срещу една полезна мѣрка. Мълчаливо или явно ще се признае отъ опозицията, че това е полезно дѣло.

Пѣкъ, най-сетне, ние нѣмаме нужда отъ признание; ние имаме нужда Парламентътъ въ България да бѣде господаръ въ страната, той да поставя въпроситѣ и той да ги разрешава. Той иска отъ правителството повече грижи, повече активностъ, повече система. (Ржкоплѣскания отъ говориститѣ)

Председателстващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представител г. д-ръ Никола Думановъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Чувствувамъ известно стѣснение, следъ като толкова пѣти вече наредъ се занимаваме съ едни и сѣщи въпроси и съ едни и сѣщи цифри, да взема думата и този пѣтъ. Правя го, обаче, за да изпълня единъ дългъ споредъ своитѣ разбирания. Въпроситѣ, които се поставиха както отъ изложението на г. министра на финанситѣ, така и отъ говорившия преди менъ, изискватъ всестранно обсъждане, и азъ знамъ, че при времето, съ което разполагамъ, и естеството на тѣлото, отъ срѣдата на което излизамъ и предъ което говоря, не може да се иска отъ менъ едно изчерпателно изложение по всички въпроси.

Преди, обаче, да направя своитѣ бележки по представения намъ бюджетопроектъ, длъженъ съмъ да отхвърля единъ упрѣкъ, който срѣщамъ всѣкога въ разговори и въ пресата, упрѣкъ противъ българския Парламентъ, че той оставалъ безчувственъ къмъ голѣмитѣ въпроси, които днесъ вълнуватъ тѣй много и основателно нашето общество. Парламентътъ е обвиненъ, че въ дни на голѣма стопанска криза не е направилъ достатъчно за нейното облекчение. Азъ считамъ, че предназначението на Парламентътъ не е той самъ да взема инициатива, за да лѣкува стопанскитѣ недѣжи на нашата страна. Не може да се иска инициативата за голѣми реформи и за мѣрки отъ различно естество да излиза отъ Парламента. На други принадлежи тази грижа — на българското правителство. То има дългъ да следи стопанския пулсъ на нашата страна, да наблюдава икономическитѣ явления и да се справя съ тѣхъ, да предлага мѣрки и ние да ги обсъждаме до толкозъ, до колкото силитѣ ни позволяватъ, до толкозъ, до колкото на насъ ще се дадатъ освѣтления да преценимъ тѣхната навременностъ и годността имъ да изведатъ страната отъ положението, въ което се намира. Туй съмъ длъженъ да кажа, за да отбия атаката противъ едно тѣло, което вече 52 години е било единъ регулаторъ на стопанския, на общественитѣ и на политическия животъ на нашата млада държава, за да не се счита, че Парламентътъ е изживѣлъ своето време, че той е ненуженъ, че е единъ луксъ за една млада, за една сиромашка държава, безъ който луксъ може да мине, защото ако преминемъ къмъ по-другъ редъ на устройство на държавата ни, стопанскитѣ сътресения, политическитѣ сътресения биха били много по-големи и ние бихме се лишили отъ единъ регулаторъ, който е отдушникъ на толкова много сътресения и мѣки въ нашия животъ, тѣй труденъ, тѣй мѣченъ.

Отхвърлямъ сжъко упрѣка за бездушността на Парламента и несъчувствието му къмъ страданията на българския народъ. Но веднага трѣбва да призная, че волята на българския народъ, изразена чрезъ онзи контролъ, който Народното събрание упражнява, като гласува бюджета на държавата, всѣка година намалява. Кризата, въ която страната живѣе, изчерпанитѣ ресурси на нашата държава, лошиятъ стопански животъ, налагатъ известни мѣрки, които правятъ невъзможно да кажемъ, че българскиятъ Парламентъ е преценилъ бюджета и начерталъ съ помощта на правителството една стопанска програма, която се изпълнява. Достатъчно е да ви кажа тая мѣрка, съ която финансовиятъ министъръ най-много се гордѣе и я приписва въ заслуга не само на правителството, но и на управляващата партия и която срѣщаме въ края на закона за бюджета: ежемесечно да се нагласяватъ разходитѣ съобразно приходитѣ. Тази мѣрка може да бѣде оправдана за единъ краткъ периодъ отъ време; тя може да бѣде целесъобразна, може да бѣде спасителна за една страна, която се намира въ криза — да не се позволява, щото бюджетътъ въ своята разходна частъ да изпреварва приходната частъ — но когато тя стане постоянна, когато тя се повтаря периодически, не можемъ да не направимъ заключението, което ни се налага — че страната живѣе единъ аномаленъ стопански животъ, че постѣпленията не сжъ сигурни, че бюджетътъ се уравновесява реално въ края на годината благодарение на това, че не се е позволило за онѣзи мѣроприятия, които сме счели сжществени, необходими за стопанското повдигане на нашата страна, да се отдѣлятъ необходимитѣ срѣдства. Азъ не казвамъ това за упрѣкъ на правителството, не искамъ да кажа, че тази мѣрка не трѣбва да бѣде следвана и тази година — може би безъ нея да не можемъ да минемъ, може би безъ нея бихме се изложили на повече сътресения — но тѣй, както вървимъ, безъ решителностъ да прибѣгнемъ до други мѣрки, ние създаваме една аномалия въ бюджетнитѣ упражнения и не можемъ да кажемъ, че Парламентътъ, когато гласува всички разходи, ги гласува съ огледъ на едно творчество, което се оправдава и което въ края на една бюджетна година очертава на насъ хубави перспективи.

Азъ не знамъ дали бихъ ималъ правото да злоупотребя съ времето на Парламента и да се повърна пакъ къмъ онѣзи цифри, които тукъ много пжти наредъ сж давани и които продължаватъ да се даватъ въ различни спорове за това, какъ е вървѣлъ бюджетътъ на държавата отъ известни години насамъ и да направя едно сравнение съ това, което е билъ въ миналото, при по-спокойни и нормални години, съ туй, което е днесъ и което ще бѣде въ единъ по-близъкъ периодъ отъ време, за да видимъ дали наистина ние можемъ да се надѣваме, че положението на страната се нормализира, че излизаме изъ опасния периодъ, че опасниятъ завои за българското стопанство, за българските финанси е изминатъ и че можемъ съ по-голъмо спокойствие да очакваме по-частивни дни.

Ще си позволя само да отбележа, че отъ бюджетитъ на нѣколко години има единъ огроменъ дефицитъ — повече отъ 2 милиарда — който тежи върху народното стопанство.

Р. Василевъ (д. сг): Бюджетенъ дефицитъ ли?

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Не за една година.

А. Пиронковъ (д. сг): Отъ освобождението насамъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Не отъ освобождението на България, а отъ 1919 г. досега.

Р. Василевъ (д. сг): То е друга работа.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Не само презъ годинитъ на вашето управление.

Р. Василевъ (д. сг): То е друга работа; азъ разбрахъ, че е за последнитъ години.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Последнитъ години нѣма защо всѣкога да ги изтъквате.

Р. Василевъ (д. сг): Тѣ покриха дефицититъ.

Х. Силяновъ (д. сг): Всѣки отговаря за своята политика.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Да, всѣки отговаря за своята политика, но когато чертаемъ перспектива за бъдещето, не можемъ да се спремъ само на единъ периодъ отъ 6—7 години, ...

Х. Силяновъ (д. сг): То се знае.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): ... а ще трѣбва да се върнемъ по-назадъ, за да видимъ дали толкозъ анормално е вървѣлъ държавниятъ бюджетъ по-рано и дали сега той е толкозъ нормаленъ, колкото се иска да се представи.

Вчера азъ чухъ да се казва, че бюджетътъ за миналата година щѣлъ да се приключи, споредъ очакванията, съ единъ излишекъ отъ 45.000.000 л. Смятамъ, че е много рано да се приказва за този излишекъ, защото не всички разходи сж оформени и не всички приходи сж постѣпили и защото изчисленията се правятъ горе-долу въз основа на очакванитъ постѣпления. Дотогава, докогато нѣмаме една завършена смѣтка, не можемъ да считаме, че бюджетътъ, който отмина, ще има излишекъ.

И днесъ, когато се представя новиятъ бюджетъ, надеждитъ за неговото уравнивяване се крепятъ върху това, че приходитъ сж реални и че разходитъ сж реални. Да се говори за реални разходи, азъ считамъ, че това е единъ неправиленъ изразъ.

Министъръ В. Молловъ: Говори се за стабилизирани разходи, а не за реални.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Стабилизирани!

Министъръ В. Молловъ: То е друго.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Това е единъ терминъ, който не е на мѣстото си и азъ ще кажа защо.

Министъръ В. Молловъ: Нереални разходи нѣма.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): За мене не е толкозъ важно какъ се предвиждатъ приходитъ въ единъ бюджетъ и какъ — разходитъ. За мене е по-важно какъ постѣпватъ приходитъ и какъ предвиденитъ разходи се извършватъ. Ако вземемъ да проследимъ цифритъ, които се даватъ

официално отъ редица години насамъ, не можемъ да не се съгласимъ, какво предвиденитъ постѣпления отъ данѣцитъ, косвени и прѣки, такси, берии, сѣдебни мита, приходи отъ митници и т. н. отговарятъ на постѣпленията въ предшествуващитъ години. Това е върно и това никой не може да оспори, но голѣмиятъ въпросъ е: има ли перспективи постѣпленията за следната година да бѣдатъ реализирани? Азъ считамъ, че е много рисковано да предпологаеме, какво постѣпленията, тѣй както сж предвидени, ще се реализиратъ, защото настоящата година никакъ не прилича на 1928 календарна година, а може би нѣма да прилича и на 1929 календарна година.

Когато миналата година ставаха пренията по бюджета, пѣкъ и по-миналата година, имаше и песимистични гласове въ тая ограда. Мнозина казваха, че настѣпватъ пострашни дни за нашето стопанство и за нашитъ финанси. На тия гласове се отговаряше съ единъ упрѣкъ така друженъ, като-че-ли повечето се имаше върна, какво ние вървимъ къмъ поправяне. Азъ помня заключителнитъ думи на финансовия министъръ въ миналогодишното му изложение. Той казваше, че особено следъ сключването на двата заема стопанството на България е стабилизирано; че ние се отърваваме отъ оная опека, която е тежела върху народното стопанство, върху българската държава, върху българските финанси; че вече всичкитъ срѣдства и условия сж налице, за да закрочимъ съ потвърди крачки и че утрешниятъ день ще бѣде по-свѣтълъ отъ настоящия. Но помня и друго: че когато правителството бѣше заето съ разрешаването на голѣмитъ въпроси — заемитъ и репарациитъ — и когато се надаваха тревожни гласове, че въ нашата страна може да настѣпи и стопанска, и финансова, и кредитна криза, тогава внимание се обръщаше на тѣй направенитъ предупреждения и даже думитъ — че съществува криза — бѣха посрѣщани отъ известни срѣди отъ тая страна (Сочи дѣсницата) съ насмѣшка, като несериозни. И трѣбваше да дойде фалирването на голѣми търговски кѣщи, изпадане въ затруднение на банки, изпадане въ парично затруднение на Земледѣлската банка, за да се признае официално, че наистина страната ни се намира въ криза, че животътъ се затѣга и да се препорѣчатъ мѣрки, които се взеха и които продължаватъ да се взематъ.

Това, което най-напредъ ни прави впечатление, то е липсата на по-голъма смѣлостъ да се направятъ необходимитъ икономии съ бюджета. Ние не сме отъ онѣзи, които считатъ, че съ единъ революционенъ актъ нашата страна може да получи едно финансово облекчение. И затуй, когато говоримъ за съкращение въ разходитъ, ние искаме нашитъ думи да бѣдатъ добре разбрани. Ние не считаме, че на тая маса (Сочи министерската маса) бихме могли да очакваме единъ човѣкъ съ една голѣма тежестъ, въроржженъ съ едни голѣми ножици, който изведнѣжъ да отрѣже. Нима нѣма да признаете въ себе си правотата на този упрѣкъ, който ние ви правимъ? Нима, г-да, трѣбваше да дойдемъ до днешното положение, за да почувствуваме, че трѣбва да бѣде сторено нѣщо повече? Вие управлявате седемъ години, отивате къмъ осмата. Това не е малъкъ периодъ отъ време. Рѣдко се е падало щастieto на друга политическа групировка у насъ толкова дълго време да държи кормилото на държавата въ свои рѣце и да разполага съ нейнитъ сѣдбини. И затуй, когато завършвате съ апелъ, че на васъ остава още много да правите, че отъ васъ трѣбва да очакваме още много дѣла, позволете ни да бждемъ скептици и да ви кажемъ: г-да, представениятъ бюджетопроектъ не се различава много отъ другитъ, представяни по-рано; въ своята приходна и разходна частъ той не е представенъ съ едно чувствително намаление. И ако ние не си позволяваме единъ по-голъмъ разходъ, то не е защото чувствуваме свѣнъ предъ българското гражданство и предъ тежеститъ, които срѣща отдѣлниятъ стонанинъ, но затуй, защото, пледирайки за известни каузи на нашата държава, ние бѣхм принудени да казваме най-напредъ, че сме въ добро стопанско положение, следъ туй — че сме въ по-лошо стопанско положение, и най-сетне, да ни се подсказватъ ограничения отъвънъ. И затуй азъ не считамъ, че е особена заслуга това, че бюджетътъ ни се движи съ нѣколко десетки или стотици милиона лева подъ оная фатална цифра 7 милиарда лева, която не можемъ да прекратимъ, не можемъ да надминемъ. Но заедно съ слѣтитъ къмъ редовния бюджетъ фондове имаме разходъ 6.916.990.550 л., безъ много малко 7 милиарда лева. И влѣзте сега въ положението на българското гражданство, което въ дни на страшна стопанска криза следи това, което става, тукъ. И при това ние му казваме, че съкращения не можемъ да направимъ, защото при съкращенията се срѣща противодействие отъ разни страни — това е езикътъ на неувѣре-

ността, на несигурността. Наистина, пакостно може да бъде едно масово съкращение; то може да бъде пакостно най-напред за онѝзи, които ще останат без средства; то може да бъде пакостно за известни служби. Но когато една страна е изправена пред големи сътресения, когато утрешният ден е тъй пълен с неизвестности, аз бих се решил да попитам, кое е по-опасно: да оставим нѝщата да се развиват по този път и да си служим с полумѝрки, или по-решително да се заемем да облекчим данъчното бреме? Защото какво е днес на улицата, какво е днес в стопанството? Пълно униение, пълно отчаяние. Вѝрно е, че нѝкои експлоатират създаването се положение; вѝрно е, че нѝкои за партийни цели експлоатират мъжнинитѝ, които преживяват нашата страна; вѝрно е, че нѝкои раздухват и без туй буйния огън, но, право или криво, едно негодувание се заражда отдолу, вие го чувствувате много добре, вие го разбирате. Нима върху туй негодувание не сте длъжни да се замислите повече вие, които постоянно разправяте, че мислите много повече за България, отколкото всѝки друг, и да вземете онѝзи мѝрки, които ще успокоят българското гражданство? Ами една по-цвѝтуща, съ по-големо благосъстояние държава даде един такъв наиздателен примѝр — Франция. Франция, страната на спестяванията, прочутата страна на златния чорап, който се развърза нѝкога, за да плати оная контрибуция, която Германия ѝ наложи и съ това да изгони врага от френска територия; Франция, която е живѝла свободен живот дълго време, която е създавала големи стопански мѝроприятия, една страна съ големи спестявания, съ големи традиции, където не тъй лесно е да се посегне на един окръжен съд, който има зад гърба си една голема дейност, каквато е, напр., окръжният съд в Дуе, едно малко градче, което по своята стопанска структура не може да има един окръжен съд, но има го поради това, че този окръжен съд е създавал една голема юриспруденция — в Франция съкращаваха безмилостно институти.

Министър В. Моллов: Но всички сѝ възстановени.

Д-ръ Н. Думанов (нац. л): Съкращаваха вѝ всички области на държавната машина. Там се явиха да протестират и народни представители, и сенатори; там бѝше изложено и правителството на блям, защото се създаваше негодувание, но там имаше високото съзнание за утрешния ден.

Х. Силянов (д. ср): Там имаше пълномощия г. Поанкаре от страна на камарата.

Д-ръ Н. Думанов (нац. л): Аз съм увѝрен, че ако г. министър Моллов бѝше поискал пълномощия, нѝмаше да се намѝри човѝк съ такова кораво сърдце, даже и от крайната лѝвица, който да не вдигне и дветѝ си ръце за съкращения.

Съкращения не се правят. Казва се: „Проучва се въпросът“. Колко време е нужно още за проучване, колко години сѝ нужни, за да се установим на една система? Има институции, които сѝ съвършено излишни, които трѝбва да бъдат премахнати; има служби, които трѝбва да бъдат премахнати. Но има един страх, и този страх го знаем кой е: това е страхът от чиновниците, от онѝзи, които сѝ дали много в партийния живот. Този страх може да бъде основателен, но той трѝбва да бъде премахнат, защото не се твори и управлява само за днес, а се управлява съ оглед на бъдещето. И затова ще си позволя тук да кажа нѝщо, което и друг път съм казвал, макар и да стана банален.

Съкращението на чиновницѝтѝ крие вѝ себе си много въпроси и изисква и умение, и търпение. Преди всичко българският чиновник ще трѝбва да даде повече на нашата държава въ труд и да има повече обич към службата, която изпълнява. Това у нас не става, защото чиновникът не чувства дълга, който тежи върху него и защото той получава мѝстото си като възнаграждение за партийна заслуга. Съ чиновническия въпрос се спекулира, съ него се прави повечето партизанство. Чиновницѝтѝ се разгалват, защото се търсят, защото сѝ необходими, когато дойде решителният час — да се правят избори. Съкращението на чиновницѝтѝ изисква не само материално им подобрене, но и едно културно и духовно издигане. Когато престанем да си играем съ съдбата на чиновницѝтѝ, когато престанем да очакваме от тѝх да правят избори, когато престанем да търсим от тѝх партийни услуги, когато тѝ станат несмѝняеми, когато тѝхното положение бъде гарантирано, ко-

гато чиновникът ще знае, че е получил едно мѝсто, което му дава възможност да прогресира, да върви от по-малката служба към по-високата, затова, че умѝе да върши своята служба и разбира своето предназначение, тогава ще се отвори пътят на съкращението. Тогава чиновницѝтѝ ще станат по-производителни и можем да се надѝваме, че съ по-малко сътресения ще можем да прибѝгнем към тѝхното съкращение. Когато днес приказваме за чиновницѝтѝ, трѝбва да бъдем справедливи. Аз не виждам и тази година желанието да се внесе повече социална правда в чиновническѝтѝ заплати. Има служби, които трѝбва да бъдат добре платени, защото от тѝх зависи стопански утрешният ден. Има служби, от които трѝбва да искаме по-големо проявление; има и чиновници, които сѝ натоварени съ тежки задачи, като, напр., директорът на Народната банка и др.; има институти много съдобносни, които сѝ повѝрени въ ръцѝта на чиновници, и тѝ трѝбва да бъдат платени по-добре. Но това не трѝбва да отива до безграничност. Известна категория чиновници сѝ разнитѝ добавки, процентни възнаграждения и стотинки, които събират въ своя полза, догонват заплати, които убиват духа в други категории чиновници и будят лоши чувства. Тия лоши чувства трѝбва да ги кореним, и затуй тази неправда трѝбва да бъде премахната. Трѝбва да бъде премахнат и формализмът, който е тъй типичен за българското чиновничество. Никѝде толкова много и тъй излишна канцеларска работа не е натрупана. Административното правосѝдие у нас трѝбва да бъде развито и да служи не само за защита на гражданина от произвола на администрацията, но и за защита на чиновника от произволитѝ на централната власт. Да изискваме повече ценз и пѝтищата към службитѝ да бъдат открити за всички способни и достойни хора. Въ туй отношение се налага по-голем контрол от страна на държавата и по-ефикасен, и по-навременен. Ако вземем да се вгледаме в това, което представлява българското чиновничество, особено онѝзи, които боравят съ суми съ средства, ние ще останем поразени от количеството на злоупотѝбленията, които се вършат. Това е един недѝг на нашето държавно устройство. Откриват се злоупотѝбленията, но много късно, тогава, когато вече сѝ станали, когато злото е непоправимо, което показва, че контролата не е на мѝстото си и че тази контрола трѝбва да бъде реорганизирана.

Един въпрос, който тоже трѝбва да ни занимае тук, това е въпросът за източника на българската хазна. Броят на данѝкоплатцитѝ, които плащат и данѝк върху общия доход за доходи над 100 хиляди лева годишно, постоянно намалява в нашата страна. Нѝкога броят на тия данѝкоплатци бѝше по-голем, защото и селскѝтѝ стопанства бѝха обложени съ данѝк върху общия доход. Но ако махнем този период от време, ще видим, че и след като селскѝтѝ стопанства се освободиха от данѝк върху общия доход, пак числото на тия данѝкоплатци намалява. Аз считам, че това намаляние не може да бъде обяснено само съ укриването на доходитѝ, а и съ това, че доходитѝ в нашата страна започнаха да намаляват. Затуй колкото да мислим, че можем съ реформиране данѝчния апарат да открием истинскѝтѝ доходи, пак, вследствие на кризата, която тъй зле бушува в нашата страна, ще трѝбва да признаем, че особени постѝпления от тоя данѝк не можем да имаме.

Аз мисля, че за предстоящата година приходът от данѝка занятие ще намалѝе и възлаганитѝ надежди върху него нѝма да се оправдаят, защото мнозина зарѝзват вече своитѝ редовни занятия: търговци затварят дюкани, фалити стават, спират се търговии, благодарение на това, че нашата страна живѝе в един особен период. И пак надеждитѝ ни остават върху косвенитѝ данѝци. Аз нѝма да се обявя против тѝх само затова, защото науката ги е осѝдила. Вѝрно е, че след войната в повечето държави се наблюдава това явление — растенето на косвенитѝ данѝци и намаляването на прѝжитѝ и то се търпи, то се поощрява. И у нас се е поощрявало това, защото приходитѝ се събират по-редовно, хазната се пълни съ повече средства и държавата като че ли не е в състояние да премине към ново облагане, за да може да намали косвенитѝ данѝци, макар че тѝ посѝкват живота. Ние ще трѝбва да се примирим съ тази констатация, че днес не сме в положение да измѝним коренно данѝчната система. Но трѝбва да подѝчертаем веднаѝ, че растенето на косвенитѝ данѝци и възлагането на повече надежди върху тѝх за приходитѝ на нашата хазна е едно явление, което не може да трае

дълго, и то говори за стопанската слабост на нашата страна.

Възложението си г. министърът засега и данъка върху наследствата, или върху имотитъ, придобити по безвъзмезден начинъ. Азъ видяхъ законопроекта, който се предлага да бжде гласуванъ въ едно близко време. Колкото този данъкъ да е модеренъ и да съществува въ много страни, като изразъ на повече грижи за социална правда, като една корекция на голѣмитъ не-съответствия на богатствата — той посѣга върху по-голѣмитъ благосъстояния, за да може да се помогне на по-слабитъ стопански съществування, на малоимотнитъ и безимотнитъ — азъ считамъ, че въ времето, което ние живѣемъ, ще трѣбва да направимъ коренна реформа въ този данъкъ. Ако нашата държава бѣше въ единъ периодъ на благосъстояние, ако бѣхме стопански обособени и стабилизирани, не бихъ ималъ нищо противъ да се посегне на голѣмитъ състояния, за да се отдѣлятъ повече срѣдства за държавата, за да се премахне онова очевидно противоречие въ интереситъ на класитъ, но днесъ, когато нашата страна е обеднѣла, когато обединяването е едно явление безспорно, защото дветъ войни изтощиха българския народъ, не мога да се съглася. Ако вземемъ да сравнимъ благосъстоянието на българското население преди войната съ благосъстоянието следъ войната, ще констатираме, че страната ни всѣки денъ върви къмъ обедняване и туй обедняване ще продължава. Азъ не мога да сподѣля оптимизма, че въ скоро време, въ единъ периодъ отъ 5, може би 10 години, страната ни стопански ще се засили. Напротивъ, ние можемъ да очакваме по-лоши дни и трѣбва да ги очакваме. Затуй днесъ би било голѣма несправедливостъ да облагаме съ данъкъ наследствата на низходящитъ наследници по права линия. И какво е въ по-голѣмата си частъ наследството? Въ градоветъ това сж сгради, които сж нерентабилни, които, обогатяване на туй, че левтъ е обезцененъ, иматъ висока цена, обаче въ сжщностъ тѣ не представляватъ едно имуществено състояние въ смисълъ да бжде обектъ за облагане.

Ако вземемъ последната таблица за наследствата, открити въ 1928 г., ще видимъ, че въ селата е имало открити наследства за 1 милиардъ 452 милиона лева, обложени съ единъ данъкъ отъ 38 милиона лева, а въ градоветъ за 253 милиона лева, обложени съ единъ данъкъ отъ 8.536.000 л. Това говори, че ние сме единъ сравнително беденъ народъ.

Другъ въпросъ, който заслужава да бжде дебатиранъ, е въпросътъ дали трѣбва да има прогресия въ облагането на приходитъ. По закона за данъка върху занятията единъ и сжщъ доходъ два пѣти се облага, доходъ отъ едно естество се облага по-високо, доходъ отъ друго естество се облага по-ниско. Ако имате доходъ отъ ценни книжа, акции и влогове, ще платите данъкъ 4%; ако имате доходъ отъ сгради, ще платите данъкъ 5%. Трѣбва коренно да бжде промѣненъ този данъкъ, за да се застъпи повече справедливостта, всички доходи да бждатъ облагани еднакво, като за известни доходи, които надхвърлятъ дадена норма, прогресията бжде запазена.

Миналата година сж били предвидени 920 милиона лева отъ прѣки данѣци, а тази година съ едно увеличение отъ 22 милиона лева; миналата година сж били предвидени косвени данѣци 2 милиарда 818 милиона лева, тази година се предвиждатъ 2 милиарда 731 милиона лева — горе-долу спазени сж очакванията. Приходитъ отъ държавнитъ стопанства, отъ Държавната печатница, отъ всевъзможнитъ дирекции, намаляватъ. Ние виждаме, че държавата е единъ лошъ стопанинъ, че тя не е обърнала достатъчно внимание за повишаването на приходитъ отъ националнитъ богатства. Ще трѣбва и въ туй направление да се направи нѣщо.

Разходна частъ на бюджета. По тая частъ на бюджета едва ли би могло нѣщо да се каже. Буди недоумение голѣмото перо, което се предвижда за Министерството на народното просвѣщение. Тукъ биха могли да се откриятъ голѣми спорове, дали това перо може да бжде намалявано или не. Азъ знамъ колко дързостъ се изисква, за да се приказва за съкращение на основни училища, на гимназии, на срѣдни училища и колко зле звучи това на българското общество, на онѣзи, които сж навикнали да говорятъ за повече демократичностъ въ нашата страна. Азъ знамъ колко зле би се изтъквалъ единъ зовъ за намаление на българскитъ училища. Навремето много пакости сж сторени съ този въпросъ; въ миналото съ него се е експлоатирано и противъ правителствата сж се създавали голѣми външения и настроения. Обаче имаше хора, които не се стрѣскаха и вървѣха здраво въ единъ начертанъ пѣтъ. Отъ туй, което се изнесе вчера, трѣбва да кон-

статираме, че днесъ липсва всѣкакъвъ куражъ да се намали числото на срѣднитъ училища. Безспорно е, че не можемъ да мислимъ за едно масово съкращение на първоначалнитъ училища, тѣй като първоначалното образование е една необходимостъ за просвѣщението на българския народъ. Но веднага трѣбва да констатирамъ, че никѣде въ чужбина нѣма да намѣрите единъ градъ отъ голѣмината на София съ толкова много училища. И мене всѣкога това ми е правило впечатление.

Д. Каранешевъ (д): Какви училища?

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Срѣдни училища, гимназии. Вчера се констатираше, че българскиятъ народъ искалъ да подражава на европейскитъ културни народи; че той неуклонно, систематически, упорито преследвалъ да придобие култура и да се ползува отъ богатата напредѣка, отъ които блага се ползували други народи. Този стремежъ ние трѣбва да го зачитаме, ние трѣбва дори да го насърждаваме, но ние трѣбва да го насочимъ въ единъ правилень пѣтъ. Но азъ ще си позволя да кажа, че много малко е направено, за да може културниятъ напредѣкъ на българския народъ да върви въ единъ правилень пѣтъ. Отъ начина, по който ние строимъ, отъ начина, по който ние търсимъ просвѣта и култура за българското племе, не можемъ да не заключимъ, че вървимъ по единъ фатално погрѣшенъ пѣтъ. Напр., ние се грижимъ най-напредъ да снабдимъ села и градове съ електрическо освѣтление, преди да иматъ вода и канализация — нѣщо, което всѣки културенъ човѣкъ въ Европа не би разбралъ. Да ходимъ въ калъ до колѣне, да пиемъ нездрава вода, а да се ползуваме отъ облагитъ на електрическото освѣтление! Българинътъ повече обръща внимание на външния луксъ, на външнитъ придобивки на културата и цивилизацията, отколкото на сжщността. У насъ женитъ обичатъ да носятъ отгоре копринени дрехи, а отдолу обикновени бархетни. Туй на Западъ не се търпи. Направила си нѣкоя една много скѣпа рокля, а пѣкъ закачена на единъ гвоздеи въ една стая, въ която нѣма и подъ, а само прѣстъ. Това показва, че нашето племе е изпуснато. Ние сме изпуснати и въ просвѣтно отношение.

Ние сме изоставили професионалното образование, а сме дали просторъ на духовното образование. Ние сме длъжни да се запитаемъ: единъ гимназистъ, който струва много на държавата, който е изучилъ логаритмитъ, трѣбва ли да го считаме за по-културенъ отъ единъ работникъ въ чужбина, който е свършилъ едно по-низше училище, но който е подготвенъ повече за работа, който влага въ производството повече трудъ, който създава веществена култура, за да има възможностъ единъ-два пѣти въ недѣлята да си почине, да иде на театъръ, да прочете една книга? Азъ считамъ, че тоя работникъ е духовно по-високо отъ гимназиста. Нѣма нищо по-страшно отъ човѣкъ, който е добилъ известни познания, но е лишенъ отъ любовъ къмъ труда и е една тежестъ за семейството и обществото. И затуй, съ рискъ дори да не бжде сподѣленъ моятъ възгледъ отъ моитъ приятели въ партията, да бжда непопуляренъ, да бжда атакуванъ като реакционеръ, азъ ще си позволя да кажа, че нашето образование не може и не бива да върви изъ този пѣтъ, изъ който е вървѣло досега. Близко 900.000.000 л. даваме ние за просвѣщение при единъ бюджетъ отъ 6.436.000.000 л., отъ който 2.290.000.000 л. отиватъ за държавнитъ дългове. Какво даваме за издигане благосъстоянието на българския народъ, какво даваме за веществени придобивки, за веществената култура? Абсолютно нищо. По този пѣтъ не може да се върви и затуй азъ считамъ, че трѣбва да кажемъ: правителството да има по-голѣмъ куражъ дотогава, докогато му е писано да бжде, да прави съкращения.

Отъ малкия споръ, който се завърза вследствие изнесенни данни отъ единъ представителъ отъ опозицията по поводъ казаното отъ г. Григоръ Василевъ, ние не можемъ да не извадимъ едно песимистично заключение. Даватъ се 500.000.000 л. за едно предприятие, наречено „Вѣща“, за добиване електрическа енергия въ единъ моментъ, когато нашата страна пѣшка подъ една страшна стопанска криза. Какво направихме за подобряването на земедѣлието? И тукъ, макаръ че нѣмахъ намѣрение да говоря за този народенъ поминѣкъ, земедѣлието, азъ ще си позволя да кажа нѣколко думи. Не претендирамъ, че познавамъ въпроса, и че ще го третирамъ съ компетентностъ, обаче длъженъ съмъ да кажа, че отъ мѣроприятията, които се предприематъ, отъ мѣрkitъ, които се взематъ, трѣбва да констатирамъ липса на една система и на устойчивостъ. Азъ съмъ доволенъ, че поводъ да кажа тѣзи думи ми се даде отъ човѣкъ, изходящъ отъ правителственото болшинство. Правятъ се проучвания за напояване на една

област от една ръка. Преди да сме се установили върху един план на изпълнение, хвърляме се в друга област, към друга ръка. Друга не правим нищо за напояването, а даваме пари за електрическо осветление. И тук постоянно се говори за повдигане на нашето земледелие с палиативни средства. Кои са те? Даване машини на българския земледеец, който нито още е дорасъл да си служи разумно с тях, нито неговото стопанство му позволява да има този голъм лукс, този голъм разкош, нито пък тия машини могат да допринесат в едно близко бъдеще за повдигане и засилване на нашето производство, за увеличение доходите от нашето земеделско производство. Нито редосъжалката, нито култиваторът, нито тѣзи модерни съжива, които се дават на българския земледеец, ще помогнат за повдигане на земледелието.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Много грѣшите.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Ще цитирамъ нѣколко цифри за производството на зърненитѣ храни презъ 1929 г., макаръ тази година да е аномална. Производството на пшеницата въ 1929 г. въ сравнение съ 1928 г. е понижено съ 27 кгр. на декаръ, на ръжта — съ 11 кгр. и т. н. Достатъчно е да преминемъ Ломбардската долина, за да видимъ по кой пътъ сѣ минали странитѣ, които иматъ цвѣтуеще земледелие и чакатъ предивно отъ земледелието. Тамъ преди да се е мисляло за машинизирането на земеделското производство, преди да сѣ си служили съ машини, хората сѣ прокарвали канали за напояване. Отъ какво страда българскиятъ земледеецъ? Отъ липса на дъждъ, на влага, на напояване. Ние сме предоставени на божията милост: ако падне дъждъ, има плодородие; ако не падне дъждъ, нѣма плодородие. И въ този редъ на мисли азъ съмъ длъженъ да попитамъ веднага: Демократическиятъ сговоръ въ последнитѣ 7 години каква голѣма и разумна мѣрка взема за повдигане благосъстоянието на българския земледеецъ въ единъ голѣмъ мащабъ?

Н. Стамболиевъ (з. в): Напълни складовѣ на Българската земеделска банка съ машини!

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Г. г. народни представители! Не е ли фактъ, че валежитѣ въ нашата страна и въобще въ Европа систематически намаляватъ? Това намаляние на валежитѣ не се ли дължи на намаляването на горската площъ въ Европа и специално на унищожението на горитѣ въ България? За запазването на горитѣ не е сторено нищо и тепърва ще се прави. Нима единъ периодъ отъ седемъ години не бѣше достатъченъ да се тури едно добро начало, да се даде единъ добър примѣръ, да се направи нѣщо поне тамъ, където е по-належащо? Известни ръки пресѣхватъ, защото горитѣ, където сѣ изворитѣ имъ, сѣ унищожени. Нищо не е сторено за запазването на горитѣ, и азъ ще кажа подиръ малко защо не е сторено.

Днесъ говоримъ за стопанска криза, която обхваща всички стопански отрасли. Но трѣбва да признаемъ, че въ България кризата не е само стопанска, а и кредитна, и финансова. Не искамъ да се простирамъ върху даннитѣ, които имамъ на разположение, за да доказвамъ, че имаме една неразумностъ въ всички области. Харчеа се пари за цели непроизводителни, а известни области се занемариха.

Азъ слушахъ внимателно както обясненията на г. министър-председателя по поводъ интерпелацията за стопанската криза въ нашата страна, така също и обясненията на г. министра на финанситѣ, които той даде въ своето експозе по случай внасянето на бюджетопроекта. Призна се, че кредитната криза у насъ е причинена изкуствено, въ смисълъ, че българската индустрия си е набавила повече сурови материали за своето производство; че българскиятъ търговецъ се е запасилъ съ голѣмо количество стоки, безъ да провѣри дали е въ състояние да ги пласира, и то полезно да ги пласира, като получи стойността имъ; че банцитѣ сѣ отпусkali повече кредитъ, отколкото е трѣбвало да отпускатъ. Чрезъ стоковия кредитъ, чрезъ банковия кредитъ ние сме си напакостили и тази пакостъ се наблюдава отъ 4—5 години насамъ. Е добре, правителството бѣше ли на своето мѣсто, за да констатира тази нередовностъ въ нашия стопански и кредитенъ животъ? Не бѣше ли длъжно то да види, че пътътъ, по който сѣ тръгнали нашитѣ кредитни институти и нашата търговия, е лошъ? То бѣше длъжно да види това и да вземе мѣрки.

Но азъ зная и друго едно обяснение, което никой не може да ме накара да повѣрвамъ, че се прави по партизански съображения. То е, че една отъ голѣмитѣ причини да стигнемъ до това положение бѣше голѣмата, прѣко-

мѣрно голѣмата надежда, че България стопански се урежда, че тя стѣпва по-здраво на краката си. Тази надежда ни се даваше при сключването на стабилизационния заемъ. Когато се сключваше този заемъ, въ периода на неговата подготовка, която трая близо две години, тукъ се даваша увѣрения: „Ако искаме да се стабилизира нашата търговия, ако искаме да се закрепимъ българската монета, ако искаме да постигнемъ една устойчивостъ на нашия стопански животъ, ако искаме повече просперитетъ, ако искаме да задравимъ Българската народна банка, да заздравимъ българското стопанство, да се премахнатъ онѣзи сътресения, въ които живѣемъ, да създадемъ условия за повече творчество, дайте да сключимъ този заемъ. Тѣзи увѣрения не бѣха ли отъ естество да повлияятъ на търговцитѣ, да добиятъ убеждението, че страната ще върви по-добре, че ще се повдигне кредитоспособността и ще се увеличи покупателната способностъ на българското население?

С. Савовъ (д. сг): Не сѣ малолѣтни търговцитѣ. Друго искаха тѣ да направятъ, но си счупиха главата.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Въ какво положение сме днесъ и какви сѣ изгледитѣ за утрешния день? Безспорно, пласментитѣ на Българската народна банка, на Централната кооперативна банка и на другитѣ банки показватъ, че тѣ сѣ притекли на помощъ на народното стопанство. Обаче грижата за утрешния день привлича нашето внимание върху една област, която, бихъ казалъ азъ, е фаталната за свободното развитие на българската държава и на българското стопанство. Въ изпълнение на Нѣойския миренъ договоръ България е изразходвала отъ 1 априлъ 1919 г. до 1 априлъ 1929 г.: за репарационни плащания 39 и половина милиона златни франка; за окупационенъ дългъ — 17 и половина милиона златни франка; въ изпълнение на други задължения по сѣщия договоръ — 124 милиона златни франка; за издрѣжка на Сѣбената грѣцко-българска комисия — 5.650.000 златни франка, или всичко 186½ милиона златни франка. Като прибавимъ и 142 милиона златни франка, изплатени по службата на предвоеннитѣ външни държавни заеми, и 18.600.000 златни франка за службата на бѣжанския и стабилизационния заеми — това прави общо 347 милиона златни франка.

Къмъ 31 декемврий 1929 г. положението на българскитѣ държавни дългове е следното: външни консолидирани — 1.304.000.000 златни франка, което прави 35.234.000.000 български лева; неконсолидирани — 1.325.000.000 златни франка, което се равнява на 35.800.000.000 български лева; вътрешни консолидирани — 2.000.000.000 златни франка, а неконсолидирани — 41.000.000. Липса само задължението, което българската държава ще поеме при бъдещето разпредѣление на отоманския дългъ.

Тази година се предвиждатъ за погашение по бѣжанския заемъ, по стабилизационния заемъ, по държавния заемъ по изселването на българскитѣ малцинства и по дълга ни къмъ Дисконто Гезелшафтъ — 161.000.000 л., а за лихви по всички тѣзи заеми плюсъ репарациитѣ — 898.000.000 л., или всичко 1.059.000.000 л. за задълженията, които се поеха въ последнитѣ нѣколко години съ тритѣ заема и съ спогодбата, която сключихме въ Хага за плащането на репарационния дългъ. Въ бъдеще външнитѣ дългове на българската държава ще растатъ, защото при сключването на бѣжанския заемъ бѣхме принудени да поемемъ задължение, че коефициентътъ, по който ще се плащатъ предвоеннитѣ заеми въ злато, ще расте постепенно.

Можемъ ли при тази перспектива да се надѣваме за по-добри дни? Можемъ ли да очакваме стопанско стабилизиране на нашата страна, можемъ ли да очакваме, че ще имаме достатъчни средства, които да стѣдлимъ за повдигане на българското производство, на българското земледелие, на българскитѣ занаяти и т. н.?

С. Савовъ (д. сг): Можемъ. Ти си младъ човѣкъ бе, не се отчайвай.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Азъ смѣтамъ, че не може. Ако ние днесъ чувствуваме криза, трѣбва да си дадемъ смѣтка защо е дошла тя. Кризата се дължи не само защото тази година има лошъ урожай, не само защото тази година има едно сравнително спадане на ценитѣ на първичнитѣ материали, кризата се дължи и на това, че България систематически, вследствие тежеститѣ, които се стовариха върху нея поради войнитѣ, обеднѣ. Освенъ това, ние вървѣхме по пътища не толкова разумни, ние прокарваме закони недостатъчно обмислени, които не дохождатъ да повдигнатъ благосъстоянието и производството, но които идатъ да се стоварятъ въ тежестъ на българското произ-

водство и българското стопанство. Единъ отъ тѣзи закони е законътъ за насърчение на мѣстната индустрия. Азъ имамъ данни, че тази година сж внесени безъ мито стоки за мѣстната индустрия за повече отъ 2 милиарда лева. А дойде ли тази индустрия да облекчи живота въ смисълъ да намали ценитѣ на известни артикули? Не. Защо? Защото по-голямата частъ отъ индустрията е паразитна; не е една завършена индустрия, но индустрия, която преработва полуфабрикати, внасяни отъ вънъ. Ние протезираме индустрии, които не заслужаватъ протекция. Такова е напр. производството на пирони. Докарватъ отъ странство тель, която съ една много проста машина се наръзва, сплесква се единиятъ край и се получава главичката на пилона, а другиятъ край се изострува. За какво собствено това производство заслужава протекция? Текстилната индустрия, за която тѣй много се пледира и която наистина е допринесла нѣщо за нашето производство, би била една гордостъ за насъ, ако тя би била въ състояние да понижи ценитѣ на предметитѣ, които тя произвежда. Идете въ нѣкой магазинъ и вие ще видите, единъ платъ, изработенъ у насъ, който горс-долу има облика на европейски платъ, даватъ ви го за европейски, съ цената на европейския. Това е една аномалия и съ нея трѣбва да се справимъ. За туй насърчение ние губимъ една голѣма частъ отъ българскитѣ приходи.

Спирамъ се на този голѣмъ въпросъ, за да покажа, че не тѣй планомерно, системно и разумно се е вървѣло въ пътя на творчеството и облекчението на стопанската криза. И днесъ надеждитѣ за утрешния день сж все по-малки и по-малки, защото не можемъ да повишимъ източникитѣ — тѣй като сме длъжни да не повишаваме данъцитѣ вследствие обединяването на българското население — не можемъ да очакваме отъ косвенитѣ данъци нѣщо повече, длъжни сме да намаляваме и износнитѣ мита, за да насърчимъ българското производство.

Какви сж перспективитѣ за утрешния день? Безспорно, по-мрачни, по-лоши, затуй единствената борба на българското племе, за да възвърне своето благосъстояние и да се изправи на краката си, е да се стреми да се отрве отъ тежеститѣ, които поехме за ликвидиране на войната. Азъ не искамъ да направя упрѣкъ, че се възприе отъ българското правителство спогодбата по репарациитѣ — далечъ съмъ отъ тази мисль — защото и другъ на тѣхно мѣсто може би щѣше да бѣде принуденъ да приеме тази спогодба. Но не трѣбва да считаме, че въпросътъ е ликвидиранъ, не трѣбва да спремъ нашата дейтелностъ — на правителство, на Парламентъ, на народъ, на партии и на общественици. България всѣка година ще бѣде по-зле, перата за покриване на дълговетѣ ще растатъ, българското стопанство ще се разстройва — тази е констатацията, която се направи и отъ нашата делегация, която отиде въ Парижъ да пледира и подготвя почвата за едно намаление на репарациитѣ. Българскиятъ народъ е беденъ. Българското производство не може въ едно близко бъдеще да бѣде увеличено. За земледѣлието се искатъ много голѣми срѣдства. Увеличението на земледѣлското производство става бавно. Ние не можемъ да очакваме, че съ единъ замахъ българското земледѣлие ще стане производително, че ще можемъ съ единъ замахъ да промѣнимъ начина на производството и да въведемъ нови култури. Българското население расте, то трѣбва да се храни и, за да произведе храна, ще трѣбва да му бѣде дадена земя. Между другитѣ отрасли, които ще му позволятъ то да увеличи своитѣ доходи, е скотовѣдството. Ние, обаче, съ единъ замахъ унищожихме скотовѣдството у насъ, безъ да разбираме, че отиваме по единъ опасенъ пътъ. Сега съзнаваме това. Отъ българското земледѣлие доходи не можемъ да очакваме. Отъ българската индустрия — сжщо. Тя не е дорасла още за износъ. Зсхъръта, произвеждана въ държавата ни, е въ доста голѣмо количество, толкова много, че задоволява българската консомация и има излишекъ, който не може да намѣри пазаръ. Ако хвърлимъ погледъ върху българската търговия, ще видимъ, че тя сжщо така се развива ненормално, защото известни артикули, които се търсятъ въ Европа, ние не ги изнасяме редовно и системно, което показва, че службитѣ въ нашата страна за насърчение производството и намиране пласментъ на българскитѣ произведения не сж на мѣстото си. Тукъ трѣбва да осждимъ цѣлата политика, провеждана отъ Министерството на търговията, което не е било на своето мѣсто. То не е направило всичко, каквото трѣбва да направи, и затуй днесъ нашата страна е зле въ всѣко отношение.

Борбата противъ голѣмитѣ тежести, които ни бѣха наложени следъ войната, надхвърля далечъ способността само на едно правителство, на една партия. Тя трѣбва да

бѣде борба системно водена, тя трѣбва да бѣде борба на цѣлия народъ, и не трѣбва да се счита, че въпросътъ за насъ е приключенъ, а че той тепърва ще се открива.

Тукъ, когато се иска чрезъ гласуване на бюджета да се даде довѣрие на българското правителство въ лицето на Демократическия сговоръ, азъ съмъ длъженъ да изкажа известни резерви. Гласуванитѣ напоследъкъ законопроекти, които идатъ да облекчатъ стопанската криза — като насърчатъ износа, да могатъ да повишатъ цената на известни артикули, предимно земледѣлски, за да може благосъстоянието на българския народъ да бѣде повишено — сж мѣрки, които трѣбва да се взематъ не презъ м. февруарий, не въ края на м. февруарий, не въ края на м. мартъ и въ началото на м. априлъ, когато стопанскиятъ животъ вече се приключва, когато е настѣпила полската работа, когато е настѣпилъ мъртавъ периодъ на пазара. Цѣла една година пропустнахме. Не казвамъ, че тия мѣрки не сж достатъчно ефикасни; тѣ сж ефикасни, тѣ сж задоволителни, но тѣ не стигатъ и идатъ късно. Цѣлата 1929 г. мина въ единъ стопански застои, въ една стопанска стагнация.

Г. Марковъ (з. в): Имаха вътрешни партийни работи.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Защо стана това? Много ясно защо. Защото правителството — нека членоветѣ на кабинета да бѣдатъ доблестни да признаятъ това предъ насъ — бѣха заети съ вътрешни въпроси, съ ежби, съ крамоли, съ кавги.

Н. Стамболиевъ (з. в): Свършиха се!

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Свършиха ли се кавгитѣ въ Демократическия сговоръ, които отнемаха неговото внимание за по-голяма творческа работа, поради което не се взеха навреме ефикасни мѣрки за облекчение на стопанската и финансова криза въ българската държава? Единъ голѣмъ въпросъ. Тѣхното внимание бѣше насочено да крепятъ партията си, да крепятъ болшинството сг. Тѣ се спѣваха въ своитѣ собствени срѣди, тѣ неутрализираха творческата дейностъ на правителството. Азъ съмъ убеденъ, че това правителство можеше да даде повече, защото въ него има надеждни сили, въ него има хора, които сж живѣли съ стопанския и политическия животъ на страната, хора, които сж имали възможностъ въ миналото да добиятъ достатъчна опитностъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Правителството въ Парламента се спѣва, не задъ кулиситѣ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Тѣ не бѣха свободни, защото бѣха предъ една неизвестностъ за утрешния день. Г. Пждаревъ иска да ме поправи, че въ Парламента министритѣ сж били свободни. Но ние сме свидетели, че именно въ Парламента тѣ бѣха най-малко свободни, че въ Парламента тѣ чувствуваха най-голямата опасностъ за по-нататъшното имъ стоене на властъ и туй ги караше да забравятъ голѣмитѣ грижи за управлението на страната, и да се остави народътъ да изнемогва. Днесъ, когато говорѣше г. Григоръ Василевъ, азъ чухъ задъ гърба си шепотъ и критика на това, което той казваше.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Кой седѣше задъ Вашия гърбъ? — Г. Ангеловъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Седѣше и г. Русевъ. И какъвъ бѣше краятъ на изложението, което направи г. министърътъ на финанситѣ? Краятъ бѣше: „Г-да! Азъ успѣхъ да ликвидирамъ съ задълженията и дефицититѣ и ги ликвидирамъ съ излишци отъ бюджета“. Какъ? Съ заеми.

Министъръ В. Молловъ: Не съ заеми — а и съ заеми.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Съ излишци и съ заеми. Излишечитѣ отъ заемитѣ трѣбвало да се употребятъ за две цели: да се покрятъ старитѣ борчове, старитѣ недомѣци и да се направи едно данъчно облекчение. Чувствително данъчно облекчение не се дава; старитѣ задължения, върно, се погасяватъ.

Вие казвате, че неустрашимо сте вървѣли напредъ за запазване страната отъ сътресения, че мѣрките, които сте взели, сж били продиктувани отъ върховни интереси за съхранение на държавата и нацията и искате Сговорътъ въ бъдеще да бѣде тѣй неустрашимъ и смѣлъ, както досега. Но когато говорите това, въ името на коя неустрашимостъ го казвате? Въ името на тая ли неустрашимостъ,

която отричаше вашата стопанска политика, на тия ли хора, които до вчера седяха съ васъ, за да минатъ днесъ въ опозиция? За тоя ли Сговоръ говорите? Но ние трѣбва да констатираме, че вие закѣснѣхте съ мѣроприятията да лѣкувате стопанска България, че разплдохътъ, който съществува въ вашитѣ редове, че опозицията, която ви се прави, заслужено или незаслужено, говорятъ достатъчно, че правителство и болшинство не можете да отдѣлите нужното внимание за цѣрене болкитѣ на държавата.

Въ името на България, въ името на всички тия опасности за утрешния день ние не можемъ да гласуваме мѣроприятията на правителството. Ако въ друга страна бѣха станали тия нѣща, които ставатъ тукъ, ако толкова късно се явяваше правителството съ своитѣ мѣроприятия, то би си отишло. И ние ви молимъ да си отидете и да дадете мѣсто на други, на друго управление, което да не гледа какви сѣ настроенитѣ въ правителственото болшинство, дали то ще гласува мѣроприятията на правителството, а да даде единъ стопански планъ за стопанското повдигане на страната. (Ржкоплѣскания отъ националлибералитѣ)

Министъръ В. Мелловъ: Догодина по бюджета ще дойде да произнесе същата речъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни) Има записани трима оратори, отъ които нито единъ не е тукъ.

Ще вдигнемъ заседанието.

Предлагамъ за следующето заседание въ вторникъ следния дневенъ редъ:

1. Трето четене законопроекта за упазване растенията отъ болести и неприятели.

Първо четене законопроектитѣ:

2. За разрешаване на Кулската градска община да сключи заемъ.
3. За бюджета на държавата за 1930/31 финансова година (Продължение разискванията).
4. За измѣнение и допълнение на закона за данъка отъ имоти, придобити по безвъзмезденъ начинъ.

Второ четене законопроектитѣ:

5. За купуване отъ държавата зданието на Мария Г. Бѣлчева и др. отъ Пловдивъ, за нуждитѣ на Учителския институтъ въ сѣщия градъ.
 6. За одобрение произведения съгласно чл. 61 отъ закона за минитѣ търгъ за отдаване експлоатацията на държавната каменовжглена концесия „Крумъ“ и пр.
 7. За откупуване недвижимия имотъ, собственостъ на М. Теневъ, находящъ се въ землището на с. Банки, Софийско, за нуждитѣ на държавната минерална баня и курортъ при сѣщото село.
 8. За уреждане собствеността и залога на движимости — машини за транспортъ отъ значителна стойностъ.
 9. Докладъ на прошетарната комисия.
 10. Първо четене законопроекта за допълнение на закона за адвокатитѣ съ новъ дѣлъ III.
- Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.
- Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 19 ч. 2 м.)

Председателъ: АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ

Подпредседателъ: В. ДИМЧЕВЪ

Секретаръ: Г. КРЪСТЕВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

Отпуски, разрешени на народнитѣ представители:	Стр.	Законопроекти:	Стр.
Вичо Петевъ, Недѣлчо Топаловъ, Стоянъ Никифоровъ, Йорданъ Гавалюговъ, Петъръ Миновъ, Добри Димитровъ, Йорданъ Мирчевъ, Панайотъ Тинчевъ Калчевъ	1277	1) за разрешаване на Кулската градска община да сключи заемъ. (Съобщение)	1277
		2. за бюджета на държавата за 1930/1931 финансова година. (Първо четене — продължение разискванията)	1277
		Дневенъ редъ за следващото заседание	1289